

SENAT DE BELGIQUE

SESSION EXTRAORDINAIRE DE 1991-1992

6 JANVIER 1992

Proposition de loi organique de la protection de l'environnement

(Déposée par MM. Daras et Cuyvers)

DEVELOPPEMENTS

Contrairement à la plupart des pays qui se sont dotés récemment d'une législation protectrice de l'environnement, la Belgique ne dispose pas d'une loi organique relative à l'environnement. La matière est régie par des lois sectorielles successives sur l'air, le bruit, l'eau, les déchets, etc...

La réflexion d'ensemble fait défaut.

Depuis la régionalisation définitive, la politique de l'environnement a été en grande partie attribuée aux Régions. La réflexion d'ensemble du législateur national ne pourra donc porter que sur les compétences réservées (telles certaines dispositions répressives, la liberté du commerce, les obligations civiles et la responsabilité, le code de commerce, l'organisation judiciaire et les lois sur le Conseil d'Etat) et dont la mise en oeuvre est essentielle pour que les règles principalement édictées par les Régions atteignent leur effectivité. On ne perdra pas de vue non plus que le législateur national demeure compétent en ce qui concerne les normes générales et sectorielles lorsqu'elles ne sont pas commandées par une norme communautaire et dans certaines matières comme le cycle du combustible nucléaire.

On le voit, la fragmentation de la politique de l'Environnement entre Etat, Régions et même Communautés ne rend que plus impérieuse une réflexion cohérente et coopérative à chacun de ces trois niveaux de pouvoir.

R.A 15605

BELGISCHE SENAAAT

BUITENGEWONE ZITTING 1991-1992

6 JANUARI 1992

Voorstel van organieke wet op de milieubescherming

(Ingediend door de heren Daras en Cuyvers)

TOELICHTING

België heeft geen organieke wet op het milieu, in tegenstelling met de meeste landen die zich in een recent verleden met een aantal wetten inzake milieubescherming hebben toegerust. Die aangelegenheid wordt geregeld in opeenvolgende sectorale wetten die betrekking hebben op deelproblemen zoals de luchtvervuiling, de geluidshinder, de watervervuiling, de afvalstoffen enzovoort.

Een algemene aanpak blijft echter uit.

Het milieubeleid is sinds de definitieve gewestvorming grotendeels aan de Gewesten toegewezen. De nationale wetgever moet zich in zijn integrale aanpak derhalve beperken tot de voorbehouden bevoegdheden (zoals sommige strafbepalingen, de vrijheid van handel, de burgerrechtelijke verplichtingen en de aansprakelijkheid, het Wetboek van Koophandel, de rechterlijke organisatie en de wetten op de Raad van State) waarvan de regeling van wezenlijk belang is opdat de — vooral door de Gewesten uitgevaardigde — voorschriften ten volle effect kunnen sorteren. Men mag evenmin vergeten dat de nationale wetgever bevoegd blijft voor de algemene en sectorale normen wanneer er geen gemeenschapsnorm bestaat die daarop voorrang heeft, alsook voor bepaalde materies, zoals de kernsplijtstofkringloop.

De versnippering van het milieubeleid over de centrale overheid, de Gewesten en zelfs de Gemeenschappen maakt een samenhangende en gezamenlijke aanpak op deze drie bevoegdheidsniveaus kennelijk meer dan ooit onmisbaar.

R.A 15605

C'est ainsi que l'article 1er de la proposition énonce non seulement la finalité primordiale qui fonde le droit de l'environnement, mais exprime également la volonté d'harmoniser les législations nationales. Cette harmonisation aurait lieu en réalité par l'ajout d'un ensemble de règles déssectorialisées, spécifiques au droit de l'environnement, dérogeant au droit commun, pour mieux appréhender la gravité et l'urgence des enjeux vitaux auquel notre milieu de vie est confronté.

COMMENTAIRES DES ARTICLES

Art. 2

Une énumération exhaustive des lois visées n'est pas possible. De nouvelles polices environnementales se créent fréquemment et les problèmes évoluent très vite (protection de l'ozone, des sols, effet de serre). La notion de gestion rationnelle de l'environnement est bien entendu évolutive comme d'autres concepts de la définition. Des matières à connotation trop privées relevant en général plus des querelles de voisinage que de la poursuite du bien commun (haies, plantations ...) ont été distraites de l'objet de la proposition.

Art. 3

L'article 3 confère une primauté de principe à la protection de l'environnement. Il s'agit d'une règle interprétative qui pourra s'avérer utile en cas de doute (par exemple en cas de conflit entre la protection de l'environnement et le principe d'unité économique et monétaire du pays). Dans certaines hypothèses, une hiérarchie de valeur s'imposera au juge. L'article distingue selon qu'il s'agit d'un conflit de servitudes (par exemple : servitude d'urbanisme et servitude de voirie, la servitude d'urbanisme ayant la priorité) ou d'un conflit de lois ou règlements.

La protection de l'environnement est d'utilité publique. Cela va de soi. Elle peut par exemple fonder une procédure d'expropriation.

Les lois et règlements (de la compétence nationale) ayant pour but la protection de l'environnement, sont d'ordre public; il en découle la possibilité pour le ministère public d'en exiger le respect, même si ces lois ou règlements ne sont pas pénalement sanctionnés, la plus grande facilité d'en exiger une sanction juridictionnelle, l'impossibilité d'y déroger par des conventions particulières...

Artikel 1 van het wetsvoorstel verwoordt niet alleen de primaire doelstelling waarop het milieurecht gegrond is, maar wil tevens de nationale wetten met elkaar in overeenstemming brengen. Dat kan in feite via de toevoeging van een reeks overkoepelende voorschriften die specifiek zijn voor het milieurecht en van het gemeen recht afwijken, om aldus beter het hoofd te kunnen bieden aan de essentiële, ernstige en dringende uitdagingen waarmee het milieu te kampen heeft.

TOELICHTING BIJ DE ARTIKELN

Art. 2

Het is onbegonnen werk alle wetten waarop dit voorstel ingrijpt, op te sommen. Vaak ontstaan nieuwe milieureglementeringen en de problemen ontwikkelen zich razendsnel (bescherming van de ozonlaag en van de bodem, broeikaseffect). Het begrip rationeel milieubeheer is vanzelfsprekend voor verandering vatbaar, net als andere begrippen waarvan hier een definitie wordt gegeven. Het wetsvoorstel laat alle particulier getinte aangelegenheden, die doorgaans meer weg hebben van een burentwist en die niet het algemeen belang nastreven (hagen, beplantingen ...), buiten beschouwing.

Art. 3

Artikel 3 stelt de milieubescherming principieel voorop. Het gaat om een interpretatieve regel die nuttig kan blijken te zijn in twijfelgevallen (zoals wanneer de milieubescherming in botsing komt met het principe van de economische en monetaire unie van het land). In sommige gevallen zal de rechter rekening moeten houden met een bepaalde waardenhiërarchie. Het artikel maakt een onderscheid naar gelang het om een geschil over erfdienstbaarheden gaat (bijvoorbeeld een stedenbouwkundige erfdienstbaarheid en een wegenerfdienstbaarheid, waarbij de eerste voorrang heeft) dan wel om een wetten- of een verordeningenconflict.

Het spreekt voor zich dat milieubescherming van openbaar nut is. Ze kan bijvoorbeeld aanleiding geven tot een onteigeningsprocedure.

De (tot de nationale bevoegdheid behorende) wetten en verordeningen die milieubescherming tot doel hebben, zijn van openbare orde; daaruit volgt dat het openbaar ministerie de naleving ervan kan vorderen, ook al worden op de overtreding van die wetten of verordeningen geen straffen gesteld; tevens wordt het gemakkelijker om een door het gerecht uit te spreken straf te vorderen en is het onmogelijk ervan af te wijken door middel van bijzondere overeenkomsten.

Art. 4

Cet article crée des obligations (et corrélativement des droits) à charge des pouvoirs publics (a) et à charge des individus (b). Les pouvoirs publics ont une obligation de résultat; les individus, seulement une obligation de moyen.

a) les pouvoirs publics doivent préserver les équilibres écologiques essentiels, la diversité génétique et la pérennité des espèces et des écosystèmes. En cas de phénomènes transfrontaliers menaçant ces éléments de notre patrimoine, l'obligation de résultat consiste à mettre tout en oeuvre au niveau interne pour obtenir le résultat voulu et, pour l'Etat, à prendre les mesures diplomatiques nécessaires à la mise en oeuvre par les autres Etats de dispositions analogues.

b) les personnes privées ont l'obligation civile de protéger les éléments essentiels de la vie par tous les moyens techniques raisonnablement mis à leur disposition (fosse septique, filtres, ...). Doivent être protégés: l'eau, l'air, la tranquillité et les équilibres naturels. Il s'agit évidemment de sanctionner des comportements qu'un bon père de famille ne commettrait pas, alors même qu'ils ne sont pas sanctionnés pénalement et de remplacer la conception selon laquelle la liberté de détruire l'environnement est totale, par celle en vertu de laquelle l'individu est tenu de respecter les éléments de l'environnement les plus essentiels.

Art. 5

Le principe de l'évaluation préalable des incidences sur l'environnement devient une obligation civile générale à charge de tous les pouvoirs publics et quels que soient les projets qu'ils envisagent de mettre en oeuvre.

Le Roi reçoit une très large habilitation pour fixer des règles administratives uniformes en ce qui concerne l'évaluation des incidences de projets de compétence nationale. Il fixe les types d'évaluation en fonction du type de projet, en tenant compte notamment de la directive européenne de 1985 (les principales installations nucléaires doivent être soumises à étude d'incidences, mais seul le législateur national peut transcrire cette directive, ainsi qu'en a jugé la Cour d'arbitrage qui a partiellement annulé le décret wallon du 11 septembre 1985).

Le principe de libre information de l'auteur d'étude d'impact est institué tant pour les études de compétence nationale, que régionale ou communautaire. La mise en oeuvre plus détaillée de cette règle appartient, selon les cas, à l'Etat, à la Région ou à la Communauté.

Art. 4

Voor de overheid (a) en voor de particulieren (b) voert dit artikel verplichtingen en, daarmee samenhangend, ook rechten in. Voor de overheid geldt een resultaatsverbintenis, voor de particulieren alleen een middelenverbintenis.

a) De overheid moet de wezenlijke ecologische evenwichten, de genetische verscheidenheid en de duurzaamheid van de soorten en ecosystemen vrijwaren. Bij grensoverschrijdende voorvallen die bestanddelen van ons patrimonium bedreigen, gebiedt de resultaatsverbintenis dat op binnenlands vlak alles in het werk wordt gesteld om het gewenste resultaat te verkrijgen; de Staat moet de nodige diplomatieke stappen doen opdat de andere Staten soortgelijke bepalingen zouden uitvaardigen;

b) Het is de plicht van de particulieren om met behulp van alle technische middelen die hen redelijkerwijze ter beschikking staan (septische putten, filters...), de wezenlijke bouwstenen van het leven — zoals water, lucht, rust en het natuurlijke evenwicht — te beschermen. De bedoeling is vanzelfsprekend om gedragingen tegen te gaan die niet de gedragingen van een goed huisvader zijn, zelfs al staat daarop geen straf; het is tevens de bedoeling om de opvatting als zou men volkomen vrijelijk het milieu mogen vernietigen, te vervangen door de idee dat de burger de meest essentiële bestanddelen van het milieu moet beschermen.

Art. 5

Het beginsel van de voorafgaande milieu-effectrapportage wordt een algemene burgerlijke verplichting voor alle overheden, ongeacht de projecten die zij voornemens zijn uit te voeren.

De Koning krijgt een zeer ruime bevoegdheid om eenvormige administratieve regels te bepalen aangaande de effectrapportage over projecten die tot de nationale bevoegdheid behoren. Hij stelt de soorten rapportage vast, afhankelijk van de aard van het project, waarbij met name rekening wordt gehouden met de Europese richtlijn van 1985 (voor de belangrijkste kerninstallaties moet een effectrapportage uitgevoerd worden, maar volgens het Arbitragehof, dat het Waalse decreet van 11 september 1985 gedeeltelijk heeft vernietigd, mag alleen de nationale wetgever die richtlijn ter zake omzetten).

Voorts wordt het principe ingevoerd dat de auteur van het milieu-effectrapport vrij over informatie moet kunnen beschikken, voor de studies die onder de nationale zowel als onder de gewestelijke of gemeenschapsbevoegdheid vallen. Naar gelang van het geval moet de centrale overheid, het Gewest of de Gemeenschap meer in detail uitvoering geven aan deze regel.

Artt. 6 à 8

Les articles organisent une meilleure information ou accessibilité à l'information du public et des parlementaires.

Art. 9

Les enquêtes publiques en matière d'environnement sont, pour l'essentiel, de la compétence des Régions. On peut toutefois soutenir que le législateur reste compétent pour ouvrir l'ensemble des enquêtes publiques aux observations des non regnicoles.

Art. 10

La formation des agents de l'administration forestière relève en principe exclusivement des Régions.

Le caractère très diffus et secondaire des notions de droit de l'environnement lors des cours de formation ou de recyclage à l'adresse des polices notamment n'incite guère les policiers à se risquer à verbaliser dans ces matières techniques, voire rébarbatives.

Artt. 11 à 19

Le tribunal de l'environnement n'est pas vraiment une juridiction à part, mais simplement une chambre spécialisée du tribunal de première instance, comme la chambre de la jeunesse, la chambre des saisies, les chambres correctionnelles...

On constate en effet la nécessité de spécialiser autant que possible les magistrats appelés à traiter ce type de contentieux.

La même spécialisation serait créée au niveau de la cour d'appel et au niveau du ministère public.

Comme en matière fiscale, les substituts spécialisés — donc rares — pourraient exercer leur fonction en dehors du seul arrondissement judiciaire auprès duquel ils sont attachés.

Art. 20

Quant au § 1er : l'article 1382 du Code civil n'oblige à indemniser que le dommage causé à « autrui ». L'environnement n'appartenant à personne en particulier, une partie de la doctrine tend à y voir un obstacle aux actions en réparation qui seraient intentées par un quelconque de ses usagers (article 714 du Code civil). Il est de toute façon délicat d'accorder une indemnisation individuelle autre que symbolique pour un préjudice essentiellement collectif.

Artt. 6 tot 8

Ten behoeve van de burgers en de parlementsleden voeren deze artikelen een degelijker voorlichting of een betere toegang tot de informatie in.

Art. 9

De openbare onderzoeken inzake milieu behoren voornamelijk tot de bevoegdheid van de Gewesten. Men kan er echter van uitgaan dat de wetgever bevoegd blijft om elk openbaar onderzoek open te stellen voor de opmerkingen van wie niet in het Rijk verblijft.

Art. 10

In principe zijn alleen de Gewesten bevoegd voor de opleiding van de personeelsleden van het Bosbeheer.

De begrippen uit het milieurecht komen tijdens de opleiding of de bijscholing van met name de politiediensten slechts vaag en zijdelings aan bod. Zulks zet de politieagenten helemaal niet aan om in die technische en zelfs saaie materies proces-verbaal op te stellen.

Artt. 11 tot 19

De milieurechtbank is niet echt een aparte rechtbank, maar gewoon een gespecialiseerde kamer van de rechtbank van eerste aanleg, zoals de jeugdkamer, de « beslagkamer » of de kamer voor correctionele zaken.

Geconstateerd is immers dat er nood is aan een zo groot mogelijke specialisatie van de magistraten die dergelijke geschillen moeten behandelen.

Bij het hof van beroep en het openbaar ministerie zou dezelfde specialisatie ingevoerd worden.

Zoals in fiscale zaken zouden gespecialiseerde substituten (die derhalve niet zo talrijk zijn) hun ambt kunnen uitoefenen in een ander gerechtelijk arrondissement dan datgene waaraan zij verbonden zijn.

Art. 20

Wat § 1 betreft : artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek verplicht alleen tot schadevergoeding voor « aan een ander » veroorzaakte schade. Aangezien het milieu aan niemand in het bijzonder toebehoort, is er in een deel van de rechtsleer een tendens om dat te beschouwen als een hinderpaal voor een vordering tot schadevergoeding, die gelijk welke gebruiker kan instellen (artikel 714 van het Burgerlijk Wetboek). Het is hoe dan ook delicaat om een andere dan een symbolische individuele schadevergoeding toe te kennen voor een in de eerste plaats collectieve schade.

Aussi les droits étrangers et le droit communautaire (projet de directive sur la responsabilité en matière de déchets) envisagent divers palliatifs.

En principe, la réparation du dommage purement écologique devra l'être en nature (restauration du milieu); si cela n'est pas totalement possible, une somme compensatoire de la part du dommage non réparé devra être versée à la collectivité et plus spécialement au Fonds pour l'Environnement (voir articles 46 et 47 de la proposition). C'est le tribunal de l'environnement qui statuera sur de telles demandes.

Notons enfin que la preuve du lien de causalité serait assouplie.

Quant au paragraphe 2 : il y aura responsabilité sans faute en matière d'environnement dans le chef des entreprises commerciales, industrielles, artisanales et des activités agricoles et scientifiques. Nous nous sommes inspirés de l'article 7 de la loi du 22 juillet 1974 sur les déchets toxiques. Le principe de la responsabilité sans faute tend en effet dans les autres pays à se généraliser en ce qui concerne l'environnement.

Art. 21

Les dispositions exorbitantes du Code de commerce qui permettent aux bateliers ou armateurs de limiter leur responsabilité, notamment en cas de pollution fluviale ou maritime sont abrogées.

Art. 22

a) Le principe de l'assurance obligatoire des activités dangereuses pour l'environnement est inscrit dans la proposition. Il appartiendra au Roi de définir les activités dangereuses, sous le contrôle de la jurisprudence. Une activité manifestement dangereuse ne perdant évidemment pas cette propriété en cas d'absence d'arrêté la qualifiant telle.

Il nous semble en effet que le risque pour l'environnement et les tiers doit faire l'objet du calcul économique. Les compagnies d'assurances seront donc appelées à prescrire et à surveiller les conditions d'exploitation aptes à éviter la survenance du sinistre qu'elles couvrent. L'existence de franchises, de surprimes et le contrôle des compagnies nous semblent réfuter le risque de déresponsabilisation des industriels assurés, toujours passibles de sanctions pénales ou administratives, par ailleurs.

L'assurance devra couvrir les dommages aux biens et aux personnes (responsabilité civile classique) mais également le dommage à l'environnement.

Het buitenlandse en het communautaire recht (voorstel voor een richtlijn betreffende de aansprakelijkheid inzake afvalstoffen) voorzien dan ook in verscheidene oplossingen om dat te verhelpen.

Het herstel van de louter ecologische schade moet in principe in natura gebeuren (herstel van het milieu); indien zulks niet volledig kan, moet een geldsom het deel van de niet herstelde schade compenseren; deze som moet aan de gemeenschap gestort worden, en meer in het bijzonder aan het Milieufonds (cf. artt. 46 en 47 van het voorstel). De milieurechtbank zal over daartoe strekkende vorderingen uitspraak doen.

Tot slot zij nog aangestipt dat er een versoepeling komt inzake het leveren van het bewijs van een oorzakelijk verband.

Wat § 2 betreft : de ondernemingen met commerciële, industriële en ambachtelijke activiteiten, alsook landbouwexploitaties en wetenschappelijke instellingen worden in milieuzaken objectief aansprakelijk gesteld. Wij hebben ons daarbij laten leiden door artikel 7 van de wet van 22 juli 1974 op de giftige afval. Het beginsel van de objectieve aansprakelijkheid wordt in andere landen immers gaandeweg de regel voor milieuzaken.

Art. 21

De buitensporige bepalingen uit het Wetboek van Koophandel die de schippers of de reders toestaan om hun aansprakelijkheid te beperken, met name in geval van zeeverontreiniging of verontreiniging van een rivier, worden opgeheven.

Art. 22

a) In het wetsvoorstel wordt het beginsel van de verplichte verzekering van milieugevaarlijke activiteiten opgenomen. De Koning omschrijft de gevaarlijke activiteiten. De rechtbanken oefenen toezicht uit. Een onmiskenbaar gevaarlijke activiteit verliest vanzelfsprekend die eigenschap niet doordat er geen besluit genomen is dat die activiteit als gevaarlijk aanmerkt.

Het komt ons immers voor dat het risico voor het milieu en voor derden in de economische berekening moet worden betrokken. De verzekeringsmaatschappijen zullen bijgevolg de exploitatievoorwaarden dienen te bepalen ter voorkoming van de door hen gedekte schadegevallen en er toezicht op uitoefenen. Franchise, aanvullende premies en het toezicht van de maatschappijen lijken ons een passend antwoord te bieden op het risico dat de verzekerde industriëlen hun verantwoordelijkheid uit de weg gaan; overigens kunnen zij nog altijd strafrechtelijke of administratieve straffen oplopen.

De verzekering moet de schade aan goederen en personen (de klassieke burgerrechtelijke aansprakelijkheid) maar ook de milieuschade dekken.

Le Roi devra adopter les mesures d'exécution.

b) Les polices d'assurances « de biens immeubles » devront couvrir les habitants en ce qui concerne la défense en justice, en cas d'atteinte ou de menace d'atteinte à l'environnement du voisinage de l'immeuble.

Trop souvent, les riverains ne peuvent faire respecter leurs droits parce qu'ils ne disposent pas de ressources suffisantes pour ester en justice. L'assurance d'un immeuble d'habitation est plus souvent concernée aujourd'hui par les nuisances du voisinage que par les fuites d'eau ou bris de glace.

Art. 23

Les gardes forestiers et les gardes champêtres se voient confiés le droit de rechercher et constater les délits et contraventions en matière d'environnement encore que ces infractions ne portent pas atteinte à la propriété rurale ou forestière.

Art. 24

Les officiers de police judiciaire peuvent, même s'il n'y a pas flagrant délit, faire appel à un expert ou opérer saisie.

La saisie d'animaux ou plantes protégées est organisée.

Art. 25

Les autorités publiques qui, dans l'exercice de leurs fonctions, ne dénonceront pas sans délai au procureur du Roi les crimes et délits en matière d'environnement, seront elles-mêmes passibles d'une amende.

Trop souvent des fonctionnaires ferment les yeux sur des infractions ou dressent des rapports constatant ces infractions, transmis à leur seule hiérarchie, alors qu'aux termes de l'article 29 du Code d'instruction criminelle, ils devraient en informer « sur le champ » le parquet. Un tel laxisme s'avère malsain dans le cas d'infractions qu'il y a lieu de combattre dès que possible.

Art. 26

La Constitution réserve à la loi ce qui concerne les visites domiciliaires. Cet article fixe donc le cadre dans lequel des visites domiciliaires simplifiées autorisées — selon une pratique législative courante — par le juge de police pourraient être admises. On conviendra cependant que le législateur régional dispose dans les législations de sa compétence du droit d'admettre ou non le bénéfice de cette procédure

De Koning legt de uitvoeringsbepalingen vast.

b) De verzekeringspolissen « onroerende goederen » moeten de bewoners voor rechtsbijstand dekken ingeval de omgeving van het onroerend goed een bedreiging of een mogelijke bedreiging voor het milieu vormt.

De buurtbewoners kunnen al te vaak hun rechten niet afdwingen omdat ze niet over de nodige middelen beschikken om in rechte op te treden. Voor de verzekering van een woonhuis is het aspect buurthinder vandaag vaak belangrijker dan waterlekken of glasbreuk.

Art. 23

Aan de bos- en veldwachters wordt bevoegdheid verleend om de wanbedrijven en overtredingen in milieuzaken op te sporen en vast te stellen, ook als die misdrijven de land- of boseigendommen ongevoelig laten.

Art. 24

Zelfs buiten de gevallen van ontdekking op heterdaad, kunnen de officieren van gerechtelijke politie een beroep doen op een deskundige of tot inbeslagname overgaan.

Voorts wordt de inbeslagname van beschermde dieren of planten geregeld.

Art. 25

Overheidsinstanties die in de uitoefening van hun ambt nalaten onverwijld de procureur des Konings in kennis te stellen van in milieuzaken gepleegde misdaden en wanbedrijven, kunnen zelf met geldboete worden gestraft.

Al te vaak sluiten ambtenaren de ogen voor strafbare feiten of beperken zij zich ertoe ze vast te stellen in rapporten die alleen aan hun meerderen worden overgezonden, hoewel zij op grond van artikel 29 van het Wetboek van Strafvordering het parket daarvan « dadelijk » bericht moeten geven. Wanneer het om misdrijven gaat die zo spoedig mogelijk moeten worden bestreden, is een dergelijke laksheid onaanvaardbaar.

Art. 26

De Grondwet laat het aan de wet over de huiszoeking nader te regelen. Daarom bepaalt het onderhavige artikel het kader waarbinnen, volgens de normale wetgevende praktijk, door de politierechter gemachtigde vereenvoudigde huiszoekingen kunnen worden toegestaan. Niettemin moet aan de gewestelijke wetgever binnen de tot zijn bevoegdheid behorende wetgeving het recht worden verleend om te

d'enquête et puisse au besoin la préciser dans un sens plus strict.

Art. 27

Il est opportun d'uniformiser les conditions dans lesquelles les procès-verbaux vaudront jusqu'à preuve contraire. Il s'agit d'une simplification procédurale appréciable.

Par ailleurs on ne pouvait continuer à admettre que suite à la régionalisation, les infractions aux décrets soient moins facilement prouvables que les infractions aux lois.

Art. 28

C'est à juste titre que les Régions et accessoirement les Communautés aimeraient que certains membres de leur administration se voient reconnaître les devoirs et les prérogatives d'officier de police judiciaire, spécialement dans la matière de l'Environnement (cf. décret wallon sur les déchets annulé sur ce point par la Cour d'arbitrage).

Art. 29

Les agents verbalisants et les parquets n'ont actuellement aucune liste officielle d'experts leur permettant facilement de s'entourer d'un avis technique ou d'ordonner une mesure d'instruction.

L'établissement d'une liste analogue pourrait également aider les juges en quête d'un expert spécialisé.

Il ne s'agit évidemment que de listes indicatives qui ne limitent pas le choix de l'autorité qui souhaite une assistance spécialisée.

Art. 30

Quoique sous-utilisée à tort par les parquets, la transaction en matière d'infractions environnementales ne peut jamais devenir une échappatoire cynique. La fixation d'un montant de 2000 francs minimum (800 francs en droit commun) va dans ce sens. On ne brade pas le droit de l'environnement.

Il convient aussi d'assurer un minimum de transparence sur la politique criminelle des parquets relativement au bien commun qu'est l'environnement. S'agissant d'un « ministère public », il ne peut s'exercer, ici moins qu'ailleurs, dans le secret. Les offres de transaction et les transactions conclues seront dans une certaine mesure accessibles. C'est en assurant

beslissen of hij deze onderzoeksprocedure al dan niet toestaat. Bovendien kan hij ze desnoods op striktere wijze omschrijven.

Art. 27

Het is raadzaam de voorwaarden waaronder processen-verbaal bewijskracht hebben tot bewijs van het tegendeel, eenvormig te maken. Zodoende wordt de procedure aanzienlijk vereenvoudigd.

Het is overigens niet langer aanvaardbaar dat, als een uitvloeisel van de gewestvorming, overtredingen van decreten moeilijker te bewijzen zijn dan overtredingen van wetten.

Art. 28

De Gewesten en in mindere mate de Gemeenschappen wensen terecht dat sommige van hun ambtenaren, met name in milieuzaken, de rechten en plichten van officier van gerechtelijke politie krijgen (cf. het terzake door het Arbitragehof nietig verklaarde Waalse afvaldecreet).

Art. 29

De agenten die proces-verbaal opmaken en de parketten beschikken momenteel over geen enkele officiële deskundigenlijst die hen in staat stelt op eenvoudige wijze technisch advies in te winnen of een onderzoeksmaatregel te gelasten.

Een dergelijke lijst kan tevens een hulpmiddel zijn voor rechters die deskundigen willen inschakelen.

Zulke lijsten zijn vanzelfsprekend slechts informatief en doen geen afbreuk aan de vrijheid van de overheid om een deskundige te kiezen.

Art. 30

Ofschoon de parketten bij overtredingen van de milieuwetgeving ten onrechte al te weinig gebruik maken van de mogelijkheid om een dading aan te gaan, mag deze mogelijkheid nooit tot een cynische uitvlucht uitgroeien. Een en ander moet mede worden verholpen door voor dadingen een minimumbedrag van 2000 frank vast te stellen (tegenover 800 frank in het gemeen recht). Het milieurecht mag immers niet worden verkwanseld.

Voorts is het wenselijk dat het door de parketten gevoerde strafbeleid een minimum aan doorzichtigheid krijgt, zulks in het algemeen belang dat met het milieu samenhangt. Aangezien het hier om een « openbaar ministerie » gaat, kan dit, hier nog minder dan in andere materies, in het geheim worden uitgeoefend. Er moet een zeker recht van inzage van

un contrôle sur les montants et conditions d'octroi des transactions que l'on permettra un meilleur dialogue avec les autorités judiciaires et que l'on évitera des transactions « de complaisance ». En cas d'abus dans la diffusion de ces informations — ayant aussi un caractère individuel marqué — il sera possible de mettre en cause la déontologie de l'avocat.

Art. 31

Quant à l'article 259*bis* :

Combien de fois ne voyons-nous pas une autorité ou un fonctionnaire, qui a reçu le pouvoir de faire cesser un comportement pénalement répréhensible en matière d'environnement, fermer les yeux ? Laisant ainsi le citoyen démuné et confronté à la frustration découlant d'un sentiment d'impuissance de la loi. L'environnement n'a souvent pour se défendre que les agents et autorités habilités à cette fin. Devient un délit le fait de ne point porter assistance à l'environnement en danger lorsqu'on en avait reçu le pouvoir du corps social et lorsqu'aucun empêchement ou motif légitime n'y faisait obstacle.

Les ministres qui spéculent parfois sur leur immunité constitutionnelle pour échapper à la répression, sont au centre d'intérêts puissants et peuvent être tentés de mésuser de leur pouvoir de chef administratif; ils seront dans ce cas punis d'une amende beaucoup plus dissuasive que les autres dépositaires de l'autorité. La peine doit être proportionnée au pouvoir que la société confie et au tort que suscite un exemple déplorable de la part d'un chef de corps.

Quant à l'article 259*ter* :

Les délits de corruption et d'abus d'autorité qui auront eu pour conséquence une atteinte à l'environnement (exemple : corruption lors de l'établissement d'un plan de secteur ou abus d'autorité lors de la délivrance d'un permis d'exploiter) se verront plus lourdement punis (techniquement il s'agit de l'insertion dans le Code pénal d'un nouveau type de circonstances aggravantes).

Art. 32

Le Code pénal comprend actuellement les titres suivants :

- Titre I : Des crimes et des délits contre la sûreté de l'Etat;
- Titre II : Des crimes et des délits qui portent atteinte aux Droits garantis par la Constitution;
- Titre III : Des crimes et des délits contre la foi publique;
- Titre IV et V : Des crimes et des délits contre l'ordre public;

de voorgestelde en aangegane dadingen komen. Door controle op de bedragen van en de voorwaarden waarop de dadingen worden aangegaan, kan de dialoog met de gerechtelijke instanties worden verbeterd en kunnen « al te inschikkelijke » dadingen worden voorkomen. Indien bij de verspreiding van deze inlichtingen, die bovendien een uitgesproken persoonlijk karakter hebben, misbruiken worden geconstateerd, wordt de beroepsethiek van de betrokken advocaat in het geding gebracht.

Art. 31

Wat artikel 259*bis* betreft :

Hoe vaak gebeurt het niet dat een instantie of een ambtenaar die bevoegd is om een einde te maken aan strafbare feiten in milieuzaken, oogluikend toeziet ? Daardoor blijft de burger weerloos achter en ontstaat bij hem een gevoel van frustratie doordat de wet machteloos is. In veel gevallen nemen alleen de terzake bevoegde ambtenaren en autoriteiten het voor het milieu op. Een ieder die nalaat bijstand te verlenen aan het milieu wanneer dit in gevaar verkeert, terwijl hij daartoe door de maatschappij gemachtigd was en geen wettige verhindering of belemmering kan invoeren, zal voortaan strafbaar zijn.

Ministers gebruiken soms hun grondwettelijke onschendbaarheid om aan vervolging te ontkomen; zij zijn het middelpunt van machtige belangen en kunnen in de verleiding komen om hun macht als hoofd van een departement te misbruiken. Bij wijze van afschrikking zullen zij een veel zwaardere geldboete oplopen dan de overige gezagsdragers. De straf moet in verhouding staan tot de macht die de maatschappij aan de betrokkenen verleent, alsmede tot het nadeel dat wordt berokkend door een bewindsman die het slechte voorbeeld geeft.

Wat artikel 259*ter* betreft :

Corruptie en misbruik van gezag die een overtreding van de milieuwetgeving (bijvoorbeeld corruptie bij de opstelling van een gewestplan of misbruik van gezag bij de afgifte van een exploitatievergunning) tot gevolg hebben gehad, zullen zwaarder worden gestraft (uit een wetgevingstechnisch oogpunt wordt in het Strafwetboek een nieuwe vorm van verzwarende omstandigheden ingevoegd).

Art. 32

Het Strafwetboek bevat momenteel de volgende titels :

- Titel I : Misdaden en wanbedrijven tegen de veiligheid van de Staat;
- Titel II : Misdaden en wanbedrijven die door de Grondwet gewaarborgde rechten schenden;
- Titel III : Misdaden en wanbedrijven tegen de openbare trouw;
- Titels IV en V : Misdaden en wanbedrijven tegen de openbare orde;

- Titre VI : Des crimes et des délits contre la sécurité publique;
- Titre VII : Des crimes et des délits contre l'ordre des familles et contre la moralité publique;
- Titre VIII : Des crimes et des délits contre les personnes;
- Titre IX : Des crimes et des délits contre les propriétés.

Il est créé un titre *Vbis (nouveau)* intitulé « crimes et délits contre l'environnement ».

Ce titre comprend une nouvelle incrimination, punie de peines criminelles, et qui vise les atteintes graves à l'environnement suite à une violation caractérisée de la réglementation. Sont présumées atteintes graves les pollutions par effluents radioactifs, par déchets toxiques, les pollutions de la couche d'ozone et celles ayant entraîné une incapacité de travail.

Ce crime ainsi que tous les autres crimes et délits « contre l'environnement » sont enfin régis par un ensemble unifié de règles spécifiques qui visent une répression exemplaire.

Art. 33

Les contraventions relatives à la protection des espèces protégées seront punies d'une peine proportionnée à la quantité de spécimens de ces espèces braconnés ou trafiqués.

Art. 34

Le récent conflit du Golfe a, une fois de plus, rappelé que les actions militaires contre l'environnement sont scandaleuses. Cette espèce de « crime de guerre » n'est punie en Belgique que de peines délictuelles modérées. Notre but est, au contraire, de punir ces faits de lourdes peines criminelles et de prévoir que les coupables — en général des militaires — seront jugés par les juridictions civiles. Les juridictions civiles seront évidemment moins complaisantes que les juges militaires. Elles seront en outre autorisées à prononcer la dégradation des intéressés, en plus des peines de droit commun. La dégradation est en effet une peine en principe du seul ressort des juridictions militaires. Le président de la Cour militaire sera cependant appelé à remettre un avis sur l'opportunité de prononcer pareille sanction.

Art. 35

Le législateur invite le juge à agir préventivement en matière d'environnement. En tout état de cause,

- Titel VI : Misdaden en wanbedrijven tegen de openbare veiligheid;
- Titel VII : Misdaden en wanbedrijven tegen de orde der familie en tegen de openbare zedelijkheid;
- Titel VIII : Misdaden en wanbedrijven tegen personen;
- Titel IX : Misdaden en wanbedrijven tegen eigendommen.

Er wordt een titel *Vbis (nieuw)* ingevoegd met als opschrift « Misdaden en wanbedrijven tegen het milieu ».

Deze titel omvat een nieuwe reeks tenlasteleggingen die met criminele straffen wordt bedreigd. Het gaat om zware schendingen van het milieu die voortvloeien uit een kennelijke overtreding van de voorschriften. Als zware schendingen worden aange merkt : vervuiling door radioactief afvalwater, door giftige afvalstoffen, vervuiling van de ozonlaag en vervuiling die arbeidsongeschiktheid tot gevolg heeft.

Op deze misdaad en op alle overige misdaden en wanbedrijven « tegen het milieu » wordt eindelijk een geheel van eenvormige bijzondere voorschriften van toepassing, waarmee een tot voorbeeld strekkende bestraffing wordt beoogd.

Art. 33

Op de overtreding van de wetten inzake bescherming van beschermde diersoorten worden straffen gesteld die in verhouding staan tot het aantal gestroopte of verhandelde dieren.

Art. 34

De recente Golfoorlog heeft eens te meer in herinnering gebracht hoe schandelijk militaire operaties tegen het milieu zijn. Op dit type van « oorlogsmisdaden » staan in België slechts milde straffen. Wij beogen voor dergelijke feiten zware criminele straffen op te leggen en te bepalen dat de schuldigen — doorgaans militairen — door burgerlijke rechtbanken zullen worden berecht. Deze rechtbanken zullen uiteraard veel minder geneigd zijn tot inschikkelijkheid dan militaire rechtbanken. Bovendien zullen zij niet alleen gemeenrechtelijke straffen, maar ook degradatie als straf mogen uitspreken. Degradatie is immers een straf die in beginsel alleen door een militaire rechtbank kan worden uitgesproken. De voorzitter van het militair gerechtshof zal evenwel om advies worden gevraagd betreffende de wenselijkheid van een dergelijke strafmaatregel.

Art. 35

De wetgever wil de rechters in milieuzaken preventief doen optreden. Net als onteigeningsprocedu-

ces affaires, à l'instar des affaires d'expropriation ou des recours électoraux, par exemple, doivent jouir du bénéfice de l'urgence.

Art. 36

Voir le commentaire de l'article 29.

Art. 37

Chaque individu, dépositaire et légataire du patrimoine commun de l'humanité, a intérêt à se plaindre judiciairement d'actes juridiques ou matériels dont les effets ne se manifesteront de manière préjudiciable qu'à l'encontre des générations futures. Chaque individu se voit reconnaître un droit de solidarité en faveur de l'environnement de tous ceux « à venir » (pour reprendre l'expression royale) et qui ne peuvent, eux, le défendre par anticipation.

La violation des lois de protection de l'environnement est par ailleurs présumée comporter un risque suffisant en lui-même pour permettre l'action en justice sans devoir attendre la concrétisation du risque redouté que ces lois sont censées contenir.

Art. 38

En cas de pollution sonore, atmosphérique ou aquatique, l'astreinte sera calculée pour inciter le pollueur à remédier à la situation en un an, au plus. Passé ce délai, il faut impérativement que le montant cumulé des astreintes dépasse le coût estimé des investissements appropriés à faire cesser la pollution dans la mesure interdite par le jugement.

L'astreinte à laquelle le pollueur est condamné est versée pour les trois-quarts au Fonds instauré par l'article 64 de la proposition.

Art. 39

Peut-on raisonnablement admettre que des riverains peu fortunés doivent faire l'avance des frais d'une expertise destinée à évaluer leur dommage ou à déterminer les mesures les plus adéquates d'atténuation de la pollution, alors qu'ils sont opposés à une industrie florissante dont la responsabilité est plus que probable ? L'avance des frais d'expertise

res of beroep in verkiezingsaangelegenheden moeten deze zaken met spoed worden behandeld.

Art. 36

Zie de commentaar bij artikel 29.

Art. 37

Elkeen is bewaarder en erfgenaam van het gemeenschappelijk patrimonium van de mensheid. Hij beschikt over een belang om bij het gerecht klacht in te dienen tegen rechtshandelingen of materiële handelingen waarvan de komende generaties pas de schadelijke gevolgen zullen ondervinden. Aan elk individu wordt een recht van solidariteit toegekend met het milieu waarin allen moeten leven « die hierna wezen zullen » (om het met de koninklijke formule te zeggen) en die hun leefomstandigheden niet van te voren kunnen verdedigen.

De overtreding van de wetten op de milieubescherming wordt geacht op zich een voldoende groot risico in te houden om een rechtsvordering mogelijk te maken, zonder te moeten wachten totdat het gevreesde risico dat de overtreding van die wetten wordt verondersteld in te houden, inderdaad bewaarheid wordt.

Art. 38

In geval van geluidshinder, luchtverontreiniging of watervervuiling zal de dwangsom zo worden berekend dat de vervuiler ertoe aangezet wordt de toestand zo snel mogelijk — uiterlijk binnen één jaar — te verhelpen. Na het verstrijken van die termijn mag het totale bedrag van de dwangsommen in geen geval lager liggen dan de geraamde kostprijs van de investeringen die nodig zijn om de vervuiling die een door het vonnis verboden omvang heeft aangenomen, te stoppen.

Driekwart van de dwangsom waartoe de vervuiler wordt veroordeeld, gaat naar het bij artikel 64 van dit voorstel opgerichte Fonds.

Art. 39

Kan men van minder gegoede buurtbewoners verwachten dat zij de kosten voorschieten van een deskundigenonderzoek dat moet nagaan welke schade zij eigenlijk lijden of wat de meest doeltreffende maatregelen zijn om de vervuiling in te dijken, terwijl zij tegenover een bloeiend bedrijf staan dat meer dan waarschijnlijk voor de schade verantwoordelijk

constitue un réel obstacle à l'intentement, voire à la poursuite d'actions pourtant fondées.

Art. 40

Le but est de permettre aux administrations d'être informées des actions intentées, pour y intervenir le cas échéant, veiller à la juste application des règles dont elles ont la sauvegarde et à l'exécution des jugements prononcés. Les administrations peuvent aussi, de la sorte, mieux informer la commission CEE et les instances internationales de la jurisprudence interne et de l'état concret d'application des diverses règles internationales ou européennes transposées en droit interne.

Artt. 41 à 44

L'idée de l'action en cessation était défendue par le gouvernement Martens VIII lui-même (cf. projet de loi déposé au Sénat le 7 février 1991 sous le n° 1232/1).

Art. 45

Il faut mettre les demandeurs à l'abri d'actions reconventionnelles éventuelles de nature à les dissuader de tenter leur chance. Aux frais de la demande ne doivent pas s'ajouter ceux d'une défense sur demande reconventionnelle.

Art. 46

La réparation en nature est obligatoirement prononcée par le juge, que la faute résulte ou non de la commission d'une infraction (ou lorsqu'il s'agit d'une responsabilité sans faute, et donc purement civile).

Art. 47

La réparation du dommage écologique (au sens propre) sera réservée au ministère public, aux associations agréées et aux communes.

is ? Het feit dat de eiser de kosten van het deskundigenonderzoek moet voorschieten, vormt een ernstige belemmering voor het instellen en zelfs voor het vervolgen van nochtans op goede gronden berustende vorderingen.

Art. 40

Dit artikel biedt de besturen de gelegenheid om op de hoogte te worden gebracht van de ingestelde rechtsovereenkomsten, zodat ze waar nodig kunnen ingrijpen en toezien op de correcte toepassing van de regels waarvoor zij instaan en op de tenuitvoerlegging van de gewezen vonnissen. De besturen kunnen daardoor de EG-Commissie en de internationale instanties beter voorlichten over de interne rechtspraak en de concrete stand van zaken in verband met de toepassing van de diverse internationale of Europese regels die in de interne rechtsorde werden omgezet.

Artt. 41 tot 44

De Regering Martens VIII zelf verdedigde de idee van een vordering tot staking (cf. het wetsontwerp n° 1232/1 dat zij op 7 februari 1991 in de Senaat heeft ingediend).

Art. 45

De eisers moeten worden beschermd tegen eventuele tegenvorderingen die hen ervan zouden kunnen weerhouden hun kans te wagen. Bij de kosten van de rechtsovereenkomst moeten niet nog eens de kosten komen van de verdediging die het gevolg is van een tegenvordering.

Art. 46

De rechter is verplicht het herstel in zijn oorspronkelijke staat uit te spreken, ongeacht of de fout al dan niet aan het begaan van een overtreding is te wijten (of wanneer er geen sprake is van een onrechtmatige daad en het dus om een louter burgerrechtelijke aansprakelijkheid gaat).

Art. 47

Het herstel van de milieuschade (in de eigenlijke zin van het woord) is uitsluitend zaak van het openbaar ministerie, de erkende verenigingen en de gemeenten.

Art. 48

En cas de dommages causés par une violation caractérisée des règles de protection de l'environnement, le juge pourra, dans certaines conditions, faire publier le jugement en tout ou partie, à titre de mesure didactique et dissuasive.

Art. 49

La sanction en cas de trouble anormal de voisinage ne sera plus laissée à l'entière appréciation du juge qui souvent n'attribuait qu'une somme compensatoire. A moins que le préjudicié ne préfère une somme d'argent, le juge prononcera les mesures aptes à faire cesser, à l'avenir, la partie du trouble jugée anormale.

Art. 50

Le pouvoir du tribunal de première instance d'annuler les actes privés contraires à l'ordre public ou aux bonnes mœurs (article 6 du Code civil) est étendu aux transactions administratives de façon explicite (les transactions ont pour but d'éteindre l'action publique moyennant une somme d'argent en cas d'infraction présumée).

L'ordre public est censé violé lorsque la réglementation en matière d'environnement n'est pas respectée ou lorsque l'acte ou la transaction sont en eux-même gravement contraires à la protection de l'environnement.

Il ne sera plus nécessaire d'être titulaire de droits lésés pour intenter cette action civile en annulation.

Art. 51

La restauration de l'environnement malmené et plus largement la réparation en nature en matière d'environnement doivent être prioritairement recherchées. Ce droit à la remise en état des lieux est imprescriptible. Lorsque les parties omettent de le demander au juge, celui-ci est tenu d'ordonner la remise en état.

Art. 52

Les juridictions militaires ne sont plus compétentes pour juger les militaires ou les personnes attachées à une fraction de l'armée lorsqu'elles commettent des infractions contre l'environnement.

Art. 48

In geval van schade door een kennelijke overtreding van de regelgeving met betrekking tot de milieubescherming kan de rechter onder bepaalde voorwaarden het vonnis geheel of gedeeltelijk laten publiceren bij wijze van didactische maatregel en om mogelijke overtreders af te schrikken.

Art. 49

Over de straf voor abnormale burenhinder zal niet langer alleen de rechter oordelen, want vaak kende die slechts een compensatoir bedrag toe. Tenzij de benadeelde de voorkeur aan een geldsom geeft, zal de rechter maatregelen opleggen die het als abnormaal beschouwde deel van de burenhinder in de toekomst moeten doen ophouden.

Art. 50

De bevoegdheid van de rechtbank van eerste aanleg om bijzondere overeenkomsten die indruisen tegen de openbare orde of de goede zeden (artikel 6 van het Burgerlijk Wetboek) te vernietigen wordt uitdrukkelijk uitgebreid tot de administratieve dadingen (dadingen hebben tot doel om, bij een veronderstelde overtreding, tegen betaling van een geldsom een rechtsgeding te voorkomen of het te beëindigen).

Er wordt van uitgegaan dat de openbare orde is geschonden indien de regelgeving inzake milieubescherming met voeten wordt getreden of indien de handeling of de dading op zich haaks staan op de bescherming van het milieu.

Het is niet langer nodig om daadwerkelijk benadeelde partij te zijn om een burgerrechtelijke rechtsvordering tot vernietiging in te stellen.

Art. 51

De voorkeur dient te gaan naar herstel van het slecht behandelde milieu en, meer algemeen, naar herstel in natura. Het feit dat de oorspronkelijke staat moet worden hersteld is een recht dat niet voor verjaring vatbaar is. Indien de partijen nalaten de rechter hierom te verzoeken, is deze verplicht het herstel in de oorspronkelijke staat te gelasten.

Art. 52

De militaire rechtbanken zijn niet langer bevoegd om militairen of personen die voor een bepaald legeronderdeel werken, te berechten wanneer zij een milieudelict plegen.

Art. 53

L'avance des frais de justice par la partie civile comporte les mêmes inconvénients que l'avance des frais d'expertise par les demandeurs (cf. commentaire de l'article 39).

Art. 54

Une vive controverse jurisprudentielle oppose les tenants de la compétence du procureur du Roi et ceux de l'auditeur du travail en cas d'infraction au RGPT. L'article apporte une solution, confortée par l'arrêté royal du 19 février 1991 qui abroge le titre Ier du RGPT en ce qui concerne les mesures de police interne relatives à la protection du travail (*Moniteur belge* du 13 avril 1991).

Art. 55

Il s'agit d'étendre à la matière des déchets et de la conservation de la nature le droit concurrent à celui du ministère public d'exercer l'action publique, imaginé au XIXème siècle dans les matières douanières et forestières.

Art. 56

Outre le ministère public, les associations agréées, comme en France, ainsi que les communes et la Région de l'infraction pourront déclencher l'action en cas d'infraction aux lois de protection de l'environnement. Les titulaires de l'action publique voient donc leur nombre s'étendre, tout en restant très limité. L'agrément d'association ne se fera qu'avec l'accord du Doyen de l'Ordre national des Avocats et du Procureur Général près la Cour de Cassation.

Le mésusage de l'action publique par une association pourra donner lieu au retrait de l'agrément concédé.

Art. 57

Les délais de prescription de l'action publique de 6 mois et 3 ans ont été allongés pour assurer une meilleure répression.

Art. 53

Het feit dat de burgerlijke partij de gerechtskosten moet voorschieten is net zo nadelig als het feit dat de eiser de kosten van het deskundigenonderzoek moet voorschieten (cf. de commentaar bij artikel 39).

Art. 54

In de rechtspraak heerst grote onenigheid over de vraag of de procureur des Konings, dan wel de arbeidsauditeur bevoegd is in geval van overtreding van het ARAB. Dit artikel biedt hiervoor een oplossing, daarin gesterkt door het koninklijk besluit van 19 februari 1991 tot opheffing van titel I van het Algemeen Reglement voor de arbeidsbescherming, wat de maatregelen van interne politie betreft die betrekking hebben op de arbeidsbescherming (*Belgisch Staatsblad* van 13 april 1991).

Art. 55

Inzake afvalstoffen en natuurbehoud moeten dezelfde rechten kunnen gelden als het recht dat in de negentiende eeuw voor het openbaar ministerie werd bedacht om een rechtsvordering in te stellen in geval van douane- en bosmisdrijven.

Art. 56

Naast het openbaar ministerie kunnen, net als in Frankrijk, ook de erkende verenigingen, alsmede de gemeenten en het Gewest waar de overtreding werd begaan, een rechtsvordering instellen indien de wetten op de milieubescherming werden overtreden. Het aantal personen dat de strafvordering kan instellen wordt dus uitgebreid, zij het in zeer beperkte mate. De bedoelde verenigingen kunnen niet dan met instemming van de deken van de Nationale Orde van advocaten en de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie worden erkend.

Indien een vereniging misbruik maakt van haar bevoegdheid om de strafvordering in te stellen, kan de eerder verleende erkenning worden ingetrokken.

Art. 57

De normale verjaringstermijnen van de strafvordering bedragen 6 maanden of 3 jaar. Die termijnen werden verlengd om een doeltreffender bestraffing mogelijk te maken.

Art. 58

Tout belge qui à l'étranger se sera rendu coupable d'un crime ou d'un délit portant atteinte à la protection de l'environnement pourra être poursuivi en Belgique.

Art. 59

Cf. commentaire de l'article 51.

Art. 60

L'action populaire devant les juridictions administratives aura le double mérite de faire cesser les fastidieuses controverses qui encombrant les débats judiciaires sur l'« intérêt à agir » et d'accroître l'applicabilité du droit dans le chef de l'administration lorsque le respect strict des règles, quelle que soit leur nature, aura un effet positif sur le respect de l'environnement.

Art. 61

Une incertitude dérangeante règne quant à l'ampleur des délais raisonnables dans lesquels les autorités administratives doivent statuer en matière d'autorisation, lorsque ces délais ne sont pas prévus dans les textes. Cela vaut particulièrement pour les permis environnementaux. Il s'ensuit un laxisme inadmissible des autorités, mais surtout un doute dans le chef des requérants potentiels qui disposent pourtant d'une voie de recours contre cette carence à l'article 14, alinéa 2, des lois coordonnées sur le Conseil d'Etat.

Art. 62

L'annulation — fût-elle juridiquement rétroactive — n'a en matière d'environnement qu'une portée trop souvent théorique. C'est pourquoi il faut ouvrir très largement la possibilité d'obtenir une suspension provisoire préalable.

Art. 63

La loi relative à la protection de la jeunesse prévoit que les auteurs d'infraction, mineurs d'âge, peuvent être condamnés à une mesure éducative qui soit notamment en rapport avec le type de fait qui leur est reproché. Dans le cas d'une infraction environnementale », le tribunal de la jeunesse devra, s'il envisage une mesure éducative, prendre l'avis d'une association agréée qui est pertinemment placée pour parler, par exemple de son utilité, de sa faisabilité, de

Art. 58

Belgen die zich in het buitenland schuldig maken aan een misdaad of een wanbedrijf tegen de milieubescherming, kunnen in België worden vervolgd.

Art. 59

Zie de commentaar bij artikel 51.

Art. 60

Het feit dat een particulier een rechtsvordering bij een administratief gerecht kan instellen, biedt het tweevoudige voordeel dat enerzijds een einde wordt gemaakt aan de oeverloze controversen over de vraag of de betrokkene wel een belang heeft bij het instellen van die vordering, en anderzijds het bestuur zijn rechten beter zal kunnen doen gelden als de strikte naleving van welke voorschriften ook een gunstig effect op de eerbiediging van het milieu heeft.

Art. 61

Over de duur van de redelijke termijnen waarbinnen de administratieve overheid uitspraak moet doen over vergunningen bestaat een hinderlijke onzekerheid, wanneer die termijnen niet bepaald worden in de teksten. Zulks is vooral het geval voor milieuvergunningen. Daardoor treedt de overheid onaanvaardbaar laks op, maar het leidt vooral tot twijfels bij de mogelijke verzoekers die nochtans in artikel 14, tweede lid, van de gecoördineerde wetten op de Raad van State over een rechtsmiddel beschikken om tegen die nalatigheid op te treden.

Art. 62

In milieuzaken is de nietigverklaring — zelfs wanneer zulks juridisch met terugwerkende kracht gebeurt — al te vaak theoretisch. De mogelijkheid om een voorafgaande voorlopige opschorting te verkrijgen moet derhalve ruim voorhanden zijn.

Art. 63

De wet betreffende de jeugdbescherming bepaalt dat minderjarigen die een misdrijf plegen, veroordeeld kunnen worden tot een opvoedende maatregel die met name in verhouding staat tot het soort misdrijf waarvan zij beschuldigd worden. Bij een milieudelict moet de jeugdrechtbank, wanneer ze een opvoedende maatregel overweegt, het advies inwinnen van een erkende vereniging die met kennis van zaken kan spreken over bijvoorbeeld het nut, de haal-

son caractère réellement didactique. Les associations volontaires qui organisent des camps de gestion dans les milieux menacés et des activités éducatives pour les jeunes disposent d'une expérience idéale pour suggérer un type de contribution éducative et éventuellement en assurer l'encadrement.

Artt. 64 à 66

La technique du Fonds a été très largement utilisée par les législations belge et étrangères.

La proposition s'est en partie inspirée du Fonds spécial pour l'aide aux victimes d'actes intentionnels de violence.

Compte tenu de son objet le Fonds est sous la tutelle de deux ministres nationaux : celui de la justice, et celui de l'environnement.

Une partie de l'argent du Fonds devra aller aux Régions, en principe compétente pour la protection de l'environnement. Un accord de coopération pris sur base de la loi du 8 août 1988 fixera les modalités de ce transfert.

Le premier objectif du Fonds sera toutefois de faciliter l'accès à la justice en matière d'environnement, à l'instar de la loi portugaise sur la protection de l'environnement qui stipule la gratuité des frais de justice dans ce domaine. Il faut bien reconnaître, en effet, que toute action judiciaire visant à faire respecter le droit de l'environnement apporte souvent des avantages plus tangibles à la collectivité qu'au demandeur lui-même.

Art. 67

Il est important de confier clairement au bourgmestre en toute manière environnementale l'obligation — et non la simple faculté — de faire respecter la loi.

La triade de qualités dont la commune s'est vue en 1789 tenue de faire jouir les habitants (sécurité, salubrité, tranquillité) se voit donc flanquée d'une quatrième : le respect du droit de l'environnement. Cette dernière responsabilité pèse cependant sur le seul bourgmestre et non conjointement sur le conseil communal dans la mesure où l'obligation ne laisse qu'une faible marge d'appréciation (par rapport à des concepts comme « la salubrité » qui laissent une marge de manœuvre politique plus grande).

Art. 68

La jurisprudence se montre réticente au recouvrement des débours exposés par les pouvoirs publics (communes, protection civile, ...) suite à une pollu-

baarheid en het effectief opvoedende aspect van die maatregel. De vrijwilligersverenigingen die in bedreigde zones milieubeheerkampen organiseren en voor de jongeren opvoedende activiteiten op het getouw zetten, beschikken over de ideale ervaring om een bepaalde opvoedende bijdrage voor te stellen en eventueel de begeleiding ervan op zich te nemen.

Artt. 64 tot 66

In de Belgische en de buitenlandse wetgeving is al heel vaak een beroep gedaan op de techniek van het Fonds.

Dit voorstel heeft zich voor een deel laten leiden door het Bijzonder Fonds voor hulp aan de slachtoffers van opzettelijke geweldpleging.

Gelet op de doelstelling van het Fonds oefenen twee nationale ministers, met name de Minister van Justitie en de Minister van Leefmilieu, er toezicht op uit.

Een gedeelte van de middelen van het Fonds moet worden uitgekeerd aan de Gewesten, die in principe bevoegd zijn voor de milieubescherming. Een samenwerkingsovereenkomst, op grond van de wet van 8 augustus 1988, zal de voorwaarden van die uitkering bepalen.

De eerste doelstelling van het Fonds is evenwel om voor milieuzaken de toegang tot het gerecht te vergemakkelijken, naar het voorbeeld van de Portugese wet op de milieubescherming die bepaalt dat ter zake geen gerechtskosten mogen worden gevorderd. Het is immers een feit dat een rechtsgeding om het milieurecht te doen naleven vaak meer tastbare voordelen oplevert aan de samenleving dan aan de eiser zelf.

Art. 67

Het is van belang duidelijk te stellen dat de burgemeester inzake milieu de wet niet alleen kan, maar ook moet doen naleven.

De drie kwaliteiten die de gemeente sinds 1789 aan haar inwoners moet bieden (veiligheid, hygiëne en rust) worden aangevuld met een vierde, met name de naleving van het milieurecht. Die verantwoordelijkheid wordt echter alleen bij de burgemeester gelegd, die ze niet deelt met de gemeenteraad, aangezien het verplichte karakter van die aangelegenheid slechts een geringe beoordelingsmarge overlaat vergeleken bij begrippen als « de hygiëne », die een bredere politieke armslag laten.

Art. 68

De rechtspraak staat huiverig tegenover de invordering van door de overheid (gemeenten, civiele bescherming, enz.) gedane uitgaven ten gevolge van

tion ou pour faire cesser une infraction (ex. enlèvement de déchets illégaux ...).

La responsabilité doit pourtant s'étendre aux suites de ces interventions d'intérêt public, sous peine de les décourager.

J. DARAS

PROPOSITION DE LOI

TITRE Ier

Objet, définitions et principes de base

CHAPITRE Ier

Objet et définitions

Article 1er

La présente loi a pour objet d'assurer une protection optimale de l'environnement en donnant aux législations de protection de l'environnement un ensemble de règles spécifiques et harmonisées.

Art. 2

Au sens de la présente loi on entend par :

— protection de l'environnement : les mesures de conservation de la nature et des équilibres naturels, en ce compris notamment la réglementation de la chasse et de la pêche; de gestion rationnelle des ressources; d'utilisation rationnelle et d'économie de l'énergie; de lutte contre les pollutions de l'eau, de l'air, du sol, de la biosphère et du bruit; de prévention des nuisances, d'urbanisme et d'aménagement du territoire ainsi que les mesures relatives aux campings et implantations touristiques, aux établissements industriels, insalubres et incommodes, aux installations nucléaires, aux déchets, aux normes de qualité environnementale, de recyclabilité, de durabilité des produits, à la protection des valeurs paysagères, des monuments, sites et éléments du patrimoine culturel immobilier.

een verontreiniging of om een overtreding (bijvoorbeeld de opruiming van illegale afvalstoffen) te doen ophouden.

De aansprakelijkheid moet nochtans uitgebreid worden tot de gevolgen van een dergelijk optreden van algemeen belang, op gevaar af anders zodanig optreden te ontmoedigen.

VOORSTEL VAN WET

TITEL I

Doel, definities en grondbeginselen

HOOFDSTUK I

Doel en definities

Artikel 1

Deze wet beoogt een optimale bescherming van het milieu door in de desbetreffende wetten een geheel van specifieke en met elkaar in overeenstemming gebrachte regels op te nemen.

Art. 2

In de zin van deze wet wordt verstaan onder :

— milieubescherming : de maatregelen inzake natuurbehoud en vrijwaring van het natuurlijk evenwicht, met inbegrip van onder meer de reglementering van de jacht en de visvangst; inzake rationeel beheer van de natuurlijke hulpbronnen; inzake rationeel energieverbruik en energiebesparingen; inzake bestrijding van de verontreiniging van het water, de lucht, de bodem, de biosfeer en het tegengaan van de milieuhinder; inzake het voorkomen van overlast op het gebied van ruimtelijke ordening en stedenbouw, alsmede de maatregelen betreffende de kampeerterreinen en de toeristische voorzieningen, de industriële, ongezonde en hinderlijke inrichtingen, de kerninstallaties, het afval, de normen met betrekking tot de milieukwaliteit, het hergebruik, de duurzaamheid van de produkten evenals de maatregelen betreffende de bescherming van de landschappelijke waarden, de monumenten en landschappen, alsmede de bestanddelen van het onroerend cultureel erfgoed.

La protection de l'environnement ne comprend pas :

- le respect des actes de base des lotissements;
- le respect de l'article 35 du Code rural ainsi que des usages relatifs à la hauteur ou à l'épaisseur des haies;
- législation : les lois, décrets et ordonnances adoptés par les législateurs compétents.

CHAPITRE II

Primauté de la protection de l'environnement

Art. 3

La protection de l'environnement est un objectif d'utilité publique prioritaire.

Cet objectif prévaut sur la liberté du commerce et de l'industrie ainsi que sur les impératifs de la domanialité publique.

Les lois et règlements ayant pour but la protection de l'environnement sont d'ordre public.

Seules les servitudes d'utilité publique ayant pour fin la sécurité peuvent, si cela ne va pas à l'encontre de législations spéciales, primer sur les servitudes et réglementations ayant pour fin la protection de l'environnement.

CHAPITRE III

Droits et devoirs fondamentaux

Art. 4

La protection de l'environnement constitue une obligation pour les pouvoirs publics.

Ceux-ci doivent empêcher la destruction irréversible d'équilibres écologiques essentiels, préserver la diversité génétique et veiller à la pérennité des espèces et des écosystèmes.

Toute personne a l'obligation de protéger l'eau, l'air, la tranquillité et les équilibres naturels, à l'aide des moyens dont elle peut raisonnablement disposer.

Ces obligations s'imposent aux pouvoirs publics et aux citoyens belges agissant même en dehors du territoire national.

De milieubescherming omvat niet :

- de naleving van de verkavelingsovereenkomsten;
- de naleving van artikel 35 van het Veldwetboek, alsmede van de gebruiken inzake de hoogte en de dikte van de hagen;
- wetgeving : de door de bevoegde wetgevers goedgekeurde wetten, decreten en ordonnances.

HOOFDSTUK II

Voorrang van de milieubescherming

Art. 3

De milieubescherming is een prioritair oogmerk van openbaar nut.

Dat oogmerk primeert op de vrijheid van handel en nijverheid en op de voorschriften inzake domeinen.

De wetten en verordeningen die de milieubescherming tot doel hebben, zijn van openbare orde.

Alleen de erfdienstbaarheden van openbaar nut die de veiligheid op het oog hebben, kunnen, mits een en ander niet in strijd is met de bijzondere wetgevingen, de overhand hebben op de erfdienstbaarheden en reglementeringen die de milieubescherming op het oog hebben.

HOOFDSTUK III

Fundamentele rechten en plichten

Art. 4

Het is de plicht van de overheid het milieu te beschermen.

Zij moet de onomkeerbare vernietiging van de wezenlijke ecologische evenwichten verhinderen, de genetische verscheidenheid vrijwaren en waken over de duurzaamheid van de soorten en ecosystemen.

Het is de plicht van een ieder het water, de lucht, de rust en het natuurlijke evenwicht te beschermen met behulp van de middelen die hij redelijkerwijze tot zijn beschikking heeft.

Die verplichtingen gelden voor de Belgische overheid en burgers, zelfs indien zij hun bedrijvigheid buiten het nationale grondgebied uitoefenen.

CHAPITRE IV

De l'évaluation préalable des incidences sur l'environnement

Art. 5

§ 1er. L'action des pouvoirs publics doit être fondée sur une évaluation préalable des incidences de la politique menée sur l'environnement.

§ 2. Le Roi instaure par arrêté réglementaire un système d'évaluation des incidences sur l'environnement en ce qui concerne les projets dont l'initiative ou l'autorisation est de la compétence nationale. L'étude d'incidences est soumise à enquête publique.

Le Roi est habilité à modifier les procédures légales de délivrance d'autorisation de compétence nationale pour y intégrer le système d'évaluation des incidences et à assortir ses arrêtés d'une amende de 26 à 500 francs en cas de violation de ceux-ci.

Les autorisations relatives aux centrales de production électronucléaire et de stockage de déchets nucléaires sont soumises à une étude d'incidences.

§ 3. Les auteurs d'étude d'incidences sur l'environnement ont libre accès à tous les documents détenus par le demandeur du permis faisant l'objet de l'étude.

TITRE II

*De l'information, de la participation et de la formation*CHAPITRE Ier**De l'information**

Art. 6

Les statistiques judiciaires doivent faire référence aux différentes législations en matière de protection de l'environnement.

Art. 7

Le Rapport du Programme des Nations Unies pour l'Environnement est transmis par le Ministre des relations extérieures aux parlementaires des différentes assemblées.

HOOFDSTUK IV

Voorafgaande milieu-effectrapportage

Art. 5

§ 1. Bij haar optreden moet de overheid zich laten leiden door een voorafgaande rapportage over de effecten van haar beleid op het milieu.

§ 2. De Koning voorziet bij verordeningbesluit in een regeling inzake milieu-effectrapportage over de projecten waarvoor het initiatief of de vergunning van de nationale instanties uitgaat. De effectrapportering gaat vergezeld van een openbaar onderzoek.

De Koning is bevoegd om de wettelijke procedures inzake de uitreiking van vergunningen die tot de bevoegdheid van de nationale overheid behoren te wijzigen om er de regeling van effectrapportage in op te nemen en om, bij overtreding van zijn besluiten, een geldboete van 26 frank tot 500 frank op te leggen.

De vergunningen betreffende de centrales voor kernenergie en betreffende het opslaan van kernafval zijn aan een milieu-effectrapportage onderworpen.

§ 3. De auteurs van de milieu-effectrapportage hebben vrij toegang tot alle bescheiden die in het bezit zijn van de aanvrager van de vergunning waarop de rapportage betrekking heeft.

TITEL II

Voorlichting, deelneming en opleiding

HOOFDSTUK I

Voorlichting

Art. 6

De gerechtelijke statistieken moeten refereren aan de diverse wetten op de milieubescherming.

Art. 7

Het Verslag van het Programma van de Verenigde Naties voor het Milieu wordt door de Minister van Buitenlandse Zaken aan de parlementsleden van de diverse wetgevende vergaderingen bezorgd.

Art. 8

Les documents administratifs relatifs à la protection de l'environnement en ce compris les demandes, décisions et transactions administratives prises sur base des législations relatives à la protection de l'environnement sont communiquées en photocopie, à un prix arrêté par le Ministre de l'intérieur, par les autorités administratives concernées.

CHAPITRE II

De la participation

Art. 9

Les enquêtes publiques en matière d'environnement sont ouvertes même à ceux qui ne résident pas dans le Royaume.

CHAPITRE III

De la formation

Art. 10

Le Ministre de l'intérieur intègre les notions d'environnement et de droit de l'environnement dans des cours de formation pour policiers, gardes-champêtres et gendarmes.

Il organise des cours de recyclage spécifiques sur ces matières.

Les décisions du Ministre sont prises après avoir soumis ces programmes à l'avis des associations agréées sur base de l'article 57.

TITRE III

De l'organisation judiciaire

Art. 11

Il est instauré au sein de chaque arrondissement judiciaire un tribunal de l'environnement régi par les règles qui suivent. La compétence du tribunal de l'environnement est la suivante :

- 1) statuer sur les actions en cessation intentées sur base de la présente loi;
- 2) statuer sur les actions en suspension intentées sur base de la présente loi;
- 3) statuer sur les demandes civiles soumises exclusivement à la juridiction civile et intentées sur base de la présente loi;

Art. 8

Van de administratieve bescheiden betreffende de milieubescherming met inbegrip van de administratieve vragen, beslissingen en dadingen die op grond van de wetten op de milieubescherming gesteld, genomen of aangegaan worden, wordt door de betrokken administratieve overheid een fotokopie bezorgd waarvan de prijs door de Minister van Binnenlandse Zaken wordt vastgesteld.

HOOFDSTUK II

Deelneming

Art. 9

De openbare onderzoeken inzake milieu staan voor iedereen open, zelfs voor degenen die niet in het Rijk verblijven.

HOOFSTUK III

Opleiding

Art. 10

De Minister van Binnenlandse Zaken integreert de begrippen milieu en milieurecht in de opleidingscursussen voor politieagenten, veldwachters en rijkswachters.

Hij organiseert in dat verband specifieke bijscholingscursussen.

De beslissingen van de Minister worden genomen nadat die programma's aan de op grond van artikel 57 erkende verenigingen voor advies zijn voorgelegd.

TITEL III

Rechterlijke organisatie

Art. 11

In ieder gerechtelijk arrondissement wordt een milieurechtbank opgericht die aan de onderstaande regels onderworpen is. De milieurechtbank neemt kennis :

- 1) van de op grond van deze wet ingestelde vorderingen tot staking;
- 2) van de op grond van deze wet ingestelde vorderingen tot schorsing;
- 3) van de uitsluitend aan de burgerlijke rechtbanken onderworpen en op grond van deze wet ingestelde burgerlijke rechtsvorderingen;

4) statuer sur les délits aux législations relatives à la protection de l'environnement et aux contraventions connexes, pour autant que le règlement du tribunal autorise à déférer ce type d'actions publiques au tribunal de l'environnement;

5) statuer sur toute demande dont la compétence lui serait attribuée par une autre législation.

Art. 12

A l'article 76, alinéa 1er du Code judiciaire les mots « et une ou plusieurs Chambres de la Jeunesse » sont remplacés par les mots « une ou plusieurs Chambres de la Jeunesse et une ou plusieurs Chambres de l'Environnement ».

Art. 13

A l'article 79, alinéa 1er du même Code les mots « et un ou plusieurs juges au tribunal de la jeunesse » sont remplacés par les mots « un ou plusieurs juges au tribunal de la jeunesse et un ou plusieurs juges au tribunal de l'environnement ».

Art. 14

L'article 79 du même Code est complété par un septième alinéa libellé comme suit :

« Les alinéas 4, 5 et 6 du présent article sont applicables aux juges au tribunal de l'environnement ».

Art. 15

L'article 80, 1er alinéa du même Code est remplacé par ce qui suit :

« En cas d'empêchement d'un juge d'instruction, d'un juge des saisies, d'un juge au tribunal de la jeunesse ou au tribunal de l'environnement, le président du tribunal désigne un juge effectif pour le remplacer ».

Art. 16

L'article 101, alinéa 1er du même Code est remplacé par ce qui suit :

« Il y a à la cour d'appel, des chambres civiles, des chambres correctionnelles, des chambres de la jeunesse et des chambres de l'environnement ».

Art. 17

L'article 149 du même Code est complété par un deuxième alinéa libellé comme suit :

4) van de wanbedrijven tegen de wetten op de milieubescherming en de daarmee samenhangende overtredingen, voor zover het reglement van de rechtbank toestaat dergelijke strafvorderingen naar de milieurechtbank te verwijzen;

5) van iedere vordering waarvoor haar krachtens een andere wet de bevoegdheid wordt opgedragen.

Art. 12

In artikel 76, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek worden de woorden « één of meer jeugdkamers » vervangen door de woorden « één of meer jeugdkamers en één of meer milieukamers ».

Art. 13

In artikel 79, eerste lid, van hetzelfde Wetboek worden de woorden « één of meer rechters in de jeugdrechtbank » vervangen door de woorden « één of meer rechters in de jeugdrechtbank en één of meer rechters in de milieurechtbank ».

Art. 14

Artikel 79 van hetzelfde Wetboek wordt aangevuld met een zevende lid, luidend als volgt :

« Het vierde, het vijfde en het zesde lid zijn van toepassing op de rechters in de milieurechtbank ».

Art. 15

Artikel 80, eerste lid, van hetzelfde Wetboek wordt vervangen door wat volgt :

« Bij verhindering van een onderzoeksrechter, een beslagrechter, een rechter in de jeugdrechtbank of een rechter in de milieurechtbank, wijst de voorzitter van de rechtbank een werkend rechter aan om hem te vervangen ».

Art. 16

Artikel 101, eerste lid, van hetzelfde Wetboek wordt vervangen door wat volgt :

« Er zijn in het hof van beroep kamers voor burgerlijke zaken, kamers voor correctionele zaken, jeugdkamers en milieukamers. »

Art. 17

Artikel 149 van hetzelfde Wetboek wordt aangevuld met een tweede lid, luidend als volgt :

« A la cour d'appel, les fonctions du Ministère public près les chambres de l'environnement sont exercées par un ou plusieurs magistrats du Parquet général, désignés par le Procureur général ».

Art. 18

L'article 151 du même Code est complété par l'alinéa suivant :

« Le Procureur Général désigne au moins un substitut spécialisé en matière d'environnement. »

Art. 19

Un article 151ter, libellé comme suit, est inséré dans le même Code :

« Art. 151ter. — L'action publique du chef d'une infraction aux législations et règlements en matière d'environnement peut être exercée par les substituts spécialisés en matière d'environnement devant les tribunaux des arrondissements judiciaires situés dans le ressort de la cour d'appel de l'arrondissement où ils ont été nommés.

Lorsqu'il sont appelés à exercer leurs fonctions dans un arrondissement qui n'est pas celui dans lequel ils ont été nommés, ils sont placés sous la surveillance et la direction immédiate du procureur du Roi de l'arrondissement dans lequel ils exercent ces fonctions. »

TITRE IV

De la responsabilité civile et des assurances

CHAPITRE Ier

De la responsabilité civile

Art. 20

L'article 1382 du Code civil est complété par ce qui suit :

« § 2. Tout fait quelconque de l'homme qui cause à l'environnement un dommage même indirect ou dif-fus, oblige celui par la faute duquel il est arrivé à le réparer.

La causalité d'un dommage peut se déduire de l'absence d'autre cause pouvant induire un dommage analogue ou d'une probabilité jugée raisonnable.

Si la restauration complète de l'environnement est impossible, la réparation consistera en une somme compensatoire à verser au Fonds pour l'Environnement.

§ 3. Les personnes qui exercent une activité commerciale, industrielle, agricole, artisanale ou scienti-

« In het hof van beroep wordt het ambt van openbaar ministerie bij de milieukamers uitgeoefend door één of meer magistraten van het parket-generaal die door de procureur-generaal worden aangewezen. »

Art. 18

Artikel 151 van hetzelfde Wetboek wordt aangevuld met het volgende lid :

« De procureur-generaal wijst ten minste één substituu-t aan die gespecialiseerd is in milieuzaken. »

Art. 19

In hetzelfde Wetboek wordt een artikel 151ter ingevoegd, luidend als volgt :

« Art. 151ter. — De strafvordering wegens een overtreding van de wetten en verordeningen in milieuzaken kan uitgeoefend worden door de substituten gespecialiseerd in milieuzaken voor de rechtbanken van de gerechtelijke arrondissementen gelegen in het rechtsgebied van het hof van beroep van het arrondissement waar zij benoemd zijn.

Wanneer zij hun ambt moeten uitoefenen in een ander arrondissement dan datgene waarin zij benoemd zijn, worden zij onder het toezicht en de rechtstreekse leiding geplaatst van de procureur des Konings van het arrondissement waar zij dat ambt uitoefenen. »

TITEL IV

Burgerlijke aansprakelijkheid en verzekeringen

HOOFDSTUK I

Burgerlijke aansprakelijkheid

Art. 20

Artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek wordt aangevuld met wat volgt :

« § 2. Elke daad van de mens waardoor aan het milieu zelfs onrechtstreekse of moeilijk te omschrijven schade wordt veroorzaakt, verplicht degene door wiens schuld de schade is ontstaan, deze te vergoeden.

Het oorzakelijk verband inzake schade kan worden afgeleid uit het ontbreken van een andere oorzaak die een vergelijkbare schade kan teweegbrengen of uit een redelijk geachte waarschijnlijkheid.

Blijkt het volledige herstel van het milieu onmogelijk, dan bestaat de vergoeding in een bedrag dat aan het Milieufonds ter compensatie moet worden gestort.

§ 3. Personen die een handels-, industriële, landbouw-, ambachtelijke of wetenschappelijke bedrij-

fique sont objectivement responsable du dommage qu'elles causent à l'environnement ou à autrui en matière d'environnement. »

Art. 21

L'article 46, dernier alinéa, du titre II, livre II du Code de Commerce est abrogé.

CHAPITRE II

De l'assurance

Art. 22

Dans le Code de Commerce, au livre Ier, titre XI, sous un chapitre IV intitulé « Des assurances sur l'environnement », il est inséré des articles 43bis et 43ter, libellés comme suit :

« Art. 43bis. — Les activités dangereuses pour l'environnement doivent être assurées en ce qui concerne les dommages à l'environnement et les dommages à autrui.

Le Roi prend les mesures requises par l'alinéa 1er.

Art. 43ter. — Les contrats d'assurance d'immeuble d'habitation doivent comporter une clause de contre-assurance spéciale couvrant la défense en justice contre les troubles anormaux de voisinage et les atteintes illégales à l'environnement de l'immeuble. Les caractéristiques de cette clause sont fixées par le Roi. »

TITRE V

De l'instruction criminelle en matière d'environnement

Art. 23

L'article 16, alinéa premier du livre premier du Code d'instruction criminelle est complété comme suit : « ainsi que les délits et contraventions en matière de protection de l'environnement ».

Art. 24

L'article 25 du même Code est complété par des deuxième et troisième alinéas, libellés comme suit :

« Ils ont le droit de requérir également la présence d'un expert ou d'un homme de l'art en matière de protection de l'environnement et d'opérer saisie conformément à l'article 35, s'il y a infraction, même non

vigie exercée, zijn objectief aansprakelijk voor de schade die zij aan het milieu of aan een ander in milieuzaken veroorzaken. »

Art. 21

Artikel 46, laatste lid, van boek II, titel II van het Wetboek van Koophandel wordt opgeheven.

HOOFDSTUK II

Verzekering

Art. 22

In het Wetboek van Koophandel worden in boek I, titel XI, onder een hoofdstuk IV met als opschrift « Milieuverzekeringen », de artikelen 43bis en 43ter ingevoegd, luidend als volgt :

« Art. 43bis. Activiteiten die gevaarlijk zijn voor het milieu, moeten worden verzekerd tegen milieuschade en schade aan een ander.

De Koning neemt de door het eerste lid vereiste maatregelen.

Art. 43ter. — De verzekeringscontracten voor woningen dienen een beding van bijzondere tegenverzekering te bevatten ter dekking van het gerechtelijk verweer tegen abnormale versterking van de nabuurschap en wederrechtelijke aantasting van het milieu waarin het pand gelegen is. De Koning bepaalt wat in dat beding wordt opgenomen. »

TITEL V

Strafvordering in milieuzaken

Art. 23

Artikel 16, eerste lid, van het eerste boek van het Wetboek van Strafvordering wordt aangevuld met wat volgt : « alsmede van de wanbedrijven en overtredingen inzake milieubescherming ».

Art. 24

Artikel 25 van het eerste boek van hetzelfde Wetboek wordt aangevuld met een tweede en een derde lid, luidend als volgt :

« Zij hebben tevens het recht de aanwezigheid van een milieudeskundige of een ter zake onderlegd persoon te vorderen en tot inbeslagneming over te gaan overeenkomstig het bepaalde in artikel 35, in geval

flagrante, à la législation sur la protection de l'environnement.

Après identification, l'animal ou la plante sauvage sont confiées immédiatement à un organe agréé par l'autorité pour les revalider et les replacer dans leur milieu. Les frais exposés pour la revalidation ou la remise dans la nature sont mis à charge du contrevenant à titre de frais de justice. L'action en vue de leur recouvrement est régie par les mêmes règles que celles qui s'appliquent à l'action civile en matière répressive. »

Art. 25

A l'article 29 du même Code, il est inséré un deuxième alinéa, libellé comme suit :

« Sans préjudice de dommages et intérêts ou de sanction disciplinaire, celui qui ne respectera pas le prescrit de l'alinéa précédent en ce qui concerne la dénonciation des infractions à la législation sur la protection de l'environnement, sera passible d'une amende de cent à trois cents francs. »

Art. 26

Le décret ou l'ordonnance peuvent confier au Président du Tribunal de police le droit d'autoriser des visites domiciliaires à un officier de police judiciaire auxiliaire du procureur du Roi ou à des agents et fonctionnaires régionaux, accompagnés de pareil officier, en cas d'infraction présumée en matière d'environnement et qui exige de tels devoirs.

Art. 27

Sans préjudice des dispositions particulières des législations forestières et sur la pêche, les procès-verbaux dressés pour infraction aux lois de protection de l'environnement valent jusqu'à preuve contraire, s'ils sont notifiés à l'auteur présumé dans les dix jours de la constatation de l'infraction.

Art. 28

Le Roi, sur avis des Exécutifs concernés, peut reconnaître à certaines catégories d'agents ou de fonctionnaires la qualité d'officier de police judiciaire pour l'application d'une ou plusieurs législations tombant sous le coup de la présente loi.

van overtreding van de wetten op de milieubeschermining, zelfs indien de dader niet op heterdaad wordt ontdekt.

Na identificering worden de wilde dieren of planten onverwijld aan een door de overheid erkende instantie overgedragen met het oog op hun herstel en terugplaatsing in hun natuurlijke omgeving. De voor het herstel of de terugplaatsing gedane kosten worden als gerechtskosten ten laste van de overtreder gebracht. De vordering tot terugbetaling van die kosten is aan dezelfde voorschriften onderworpen als die welke van toepassing zijn op de burgerlijke rechtsvordering in strafzaken. »

Art. 25

Aan artikel 29 van het eerste boek van hetzelfde Wetboek wordt een derde lid toegevoegd, luidend als volgt :

« Onverminderd schadevergoeding of tuchtstraffen wordt hij die het bepaalde in het eerste lid met betrekking tot de aangifte van misdrijven tegen de wetten op de milieubeschermining niet naleeft, gestraft met geldboete van honderd frank tot driehonderd frank. »

Art. 26

Bij decreet of ordonnantie kan aan de voorzitter van de politierechtbank bevoegdheid worden verleend om aan een officier van gerechtelijke politie, hulpofficier van de procureur des Konings, of aan van een zodanige officier vergezeld gewestelijke beampten of ambtenaren toestemming tot huiszoeking te geven, indien het vermoeden bestaat dat een misdrijf tegen het milieu is gepleegd en het uitvoeren van die plichten is vereist.

Art. 27

Onverminderd de bijzondere bepalingen van de bos- en visserijwetgeving hebben de processen-verbaal die zijn opgemaakt wegens misdrijven tegen de wetgeving inzake milieubeschermining, bewijskracht tot het tegendeel is bewezen, voor zover daarvan binnen tien dagen na de vaststelling van het misdrijf kennis wordt gegeven aan de vermoedelijke dader.

Art. 28

Op advies van de belanghebbende Executieven kan de Koning aan sommige categorieën van beampten of ambtenaren de hoedanigheid van officier van gerechtelijke politie verlenen met het oog op de toepassing van een of meer wetgevingen die onder de gelding van deze wet vallen.

Art. 29

Le Roi, après avoir pris l'avis des Exécutifs régionaux, arrête et publie une liste d'experts auxquels les agents et officiers de police judiciaire peuvent recourir.

Art. 30

L'article 216bis du Code d'instruction criminelle est complété par un § 4, libellé comme suit :

« § 4. En cas d'infraction à la législation et aux règlements sur la protection de l'environnement, la somme minimale qui pourra être proposée au titre de transaction sera de 25 francs, majorés des décimes additionnels. Cette somme sera payée au Fonds pour l'environnement.

Les avocats des associations agréées sur base de l'article 56 de la loi du ... organique de la protection de l'environnement auront accès aux documents relatifs aux offres de transactions et transactions. Ils pourront en lever copie aux fins civiles desdites associations. »

TITRE VI

*Des infractions et des sanctions pénales
en matière d'environnement*

Art. 31

Au livre II, titre IV du Code pénal, sous un chapitre Vbis intitulé « De la non-assistance à environnement en danger », il est inséré des articles 259bis et 259ter, libellés comme suit :

« Art. 259bis. — Toute dépositaire d'une quelconque partie de l'autorité publique qui a, sans motif légitime, laissé se commettre une infraction en matière de protection de l'environnement alors qu'il disposait de l'autorité et des moyens pour y mettre fin est passible d'une amende de cinq cents à cinq mille francs. La peine est portée à vingt-cinq mille francs, si le coupable était ministre ou secrétaire d'Etat au moment des faits.

Les cours et tribunaux pourront prononcer en outre l'interdiction des droits visés à l'article 31, 1°, 2° et 3°.

« Art. 259ter. — Toute infraction à l'article 246, 247, 252 et 254 qui aura eu pour effet une atteinte à l'environnement, entraînera de plein droit le prononcé des interdictions visées à l'article 31, 1°, 2° et 3° et l'impossibilité de pouvoir bénéficier des dispositions relatives au sursis et à la suspension du prononcé : la moitié de l'amende sera, en outre, transférée par

Art. 29

Nadat de Koning het advies van de Gewestexecutieven heeft ingewonnen, stelt Hij een lijst van deskundigen vast waarop de agenten en officieren van gerechtelijke politie een beroep kunnen doen, en maakt Hij die lijst bekend.

Art. 30

Artikel 216bis van het Wetboek van Strafvordering wordt aangevuld met een § 4, luidend als volgt :

« § 4. In geval van overtreding van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen inzake milieubescherming beloopt het minimumbedrag dat als dading kan worden voorgesteld 25 frank, te vermeerderen met de opdecimen. Dit bedrag wordt aan het Milieufonds gestort.

De advocaten van de op grond van artikel 56 van de organieke wet van ... op de milieubescherming erkende verenigingen hebben toegang tot de stukken betreffende de voorstellen voor een dading en betreffende de dadingen zelf. Zij kunnen daarvan afschrift nemen met het oog op de burgerlijke partijstelling van voornoemde verenigingen. »

TITEL VI

Misdrijven en straffen in milieuzaken

Art. 31

In boek II, titel IV van het Strafwetboek, worden onder een hoofdstuk Vbis met als opschrift « Weigering van bijstand aan het in gevaar verkerende milieu » de artikelen 259bis en 259ter ingevoegd, luidend als volgt :

« Art. 259bis. — Iedere drager van welk onderdeel ook van het openbaar gezag die zonder dat daartoe een wettelijke grond bestaat, niet is opgetreden tegen een misdrijf in milieuzaken, ofschoon hij over het gezag en de middelen beschikte om aan dat misdrijf een einde te maken, wordt gestraft met geldboete van vijfhonderd frank tot vijfduizend frank. De straf wordt verhoogd tot vijftientigduizend frank wanneer de schuldige op het tijdstip waarop de feiten werden gepleegd Minister of Staatssecretaris was.

De hoven en rechtbanken kunnen tevens de ontzetting van de in artikel 31, 1°, 2° en 3°, genoemde rechten uitspreken. »

« Art. 259ter. — Ieder misdrijf bedoeld in de artikelen 246, 247, 252 en 254, dat een aantasting van het milieu tot gevolg heeft gehad, leidt van rechtswege tot het uitspreken van de ontzetting van de in de artikelen 31, 1°, 2° en 3°, genoemde rechten, alsmede tot de onmogelijkheid om aanspraak te maken op de bepalingen betreffende de opschorting en het uitstel

l'Administration fiscale au Fonds pour l'environnement. »

Art. 32

Au livre II du même Code, sous un titre *Vbis* intitulé « Crimes et délits contre l'environnement », il est inséré un article 321*bis*, libellé comme suit :

« Art. 321*bis*. — § 1er. Sans préjudice de l'application de législations particulières, seront punis de la réclusion ceux qui par suite d'une violation grave de la législation, des conditions d'exploitation ou d'autres prescriptions administratives qui leur sont imposées auront causé un préjudice difficilement réparable à l'environnement, auront enfreint la législation protégeant la couche d'ozone, auront causé une pollution ayant entraîné une incapacité de travail, auront pollué l'environnement par des déchets toxiques ou des matières ou effluents radioactifs.

La peine sera de dix à quinze ans de travaux forcés si les infractions visées à l'alinéa premier ont été accomplies avec l'intention de nuire ou si le condamné avait été préalablement mis en demeure par l'autorité de se conformer à la législation ou aux conditions d'exploitation lui imposées.

Dans tous les cas, l'amende sera de cent mille à un million de francs.

§ 2. Sans préjudice de la loi spéciale du 8 août 1980, les autres crimes et délits contre l'environnement sont ceux édictés par les législations particulières visant à prévenir ou à réduire les atteintes à l'environnement.

§ 3. Les crimes et délits contre l'environnement sont régis, le cas échéant, par les dispositions particulières suivantes :

1° la tentative de délit est punie d'une peine de moitié inférieure à celle du délit consommé.

2° celui qui commettra un délit moins de cinq ans après sa condamnation pour un délit antérieur verra la peine d'amende doublée, sans qu'il soit possible en ce qui la concerne d'obtenir des circonstances atténuantes, la suspension ou le sursis. La condamnation sera en outre publiée aux frais du condamné dans un journal choisi par le juge.

3° en cas de récidive telle que précisée au 2° du présent paragraphe ou au chapitre V du livre Ier, la partie poursuivante demandera la dissolution de la personne morale dont le prévenu était l'employé, l'administrateur, le gérant ou l'organe.

4° en cas de circonstances atténuantes l'amende criminelle ne pourra être inférieure à 2 000 francs et l'amende correctionnelle à 100 francs, à moins que le

van de uitspraak. Bovendien moet de helft van het bedrag van de geldboete door de Administratie der belastingen aan het Milieufonds worden overgedragen. »

Art. 32

In boek II van hetzelfde Wetboek wordt onder een titel *Vbis* met als opschrift « Misdaden en wanbedrijven tegen het milieu » een artikel 321*bis* ingevoegd, luidend als volgt :

« Art. 321*bis*. — § 1. Onverminderd de toepassing van bijzondere wetten wordt met opsluiting gestraft, hij die ten gevolge van een zware overtreding van de wet, de exploitatievoorwaarden of andere op hem van toepassing zijnde administratieve voorschriften, moeilijk te herstellen schade aan het milieu toebrengt, de wetgeving tot bescherming van de ozonlaag overtreedt, vervuiling veroorzaakt die arbeidsongeschiktheid tot gevolg heeft, dan wel het milieu met giftige afvalstoffen, radioactieve stoffen of radioactief afvalwater vervuult.

De straf is dwangarbeid van tien jaar tot vijftien jaar, indien de in het eerste lid genoemde misdrijven zijn gepleegd met het oogmerk om te schaden, of indien de veroordeelde voorafgaandelijk door de overheid is aangemaand om zich naar de wetgeving en de hem opgelegde exploitatievoorwaarden te schikken.

De geldboete bedraagt in alle gevallen honderd-duizend frank tot één miljoen frank.

§ 2. Onverminderd de bijzondere wet van 8 augustus 1980, zijn de overige misdaden en wanbedrijven tegen het milieu die welke bij de speciale wetten met het oog op de voorkoming en de beperking van de aantasting van het milieu zijn vastgesteld.

§ 3. De misdaden en wanbedrijven tegen het milieu zijn, in voorkomend geval, onderworpen aan de volgende bijzondere bepalingen :

1° poging tot misdrijf wordt gestraft met een straf die de helft bedraagt van de straf waarmee het voltooide misdrijf wordt gestraft.

2° hij die een misdrijf pleegt binnen een periode van vijf jaar na te zijn veroordeeld wegens een voordien gepleegd misdrijf, wordt gestraft met het dubbele van de geldboete, zonder dat daarbij verzachtende omstandigheden kunnen worden ingeroepen, dan wel opschorting of uitstel kan worden uitgesproken. Bovendien wordt de veroordeling op kosten van de veroordeelde in een door de rechter gekozen dagblad bekendgemaakt.

3° in geval van herhaling overeenkomstig het bepaalde in het 2° van deze paragraaf, dan wel in boek I, hoofdstuk V, kan de vervolgende partij eisen dat de rechtspersoon waarvan de beklaagde werknemer, bestuurder, zaakvoerder of orgaan was, wordt ontbonden.

4° indien verzachtende omstandigheden voorhanden zijn, mag de criminele geldboete niet minder dan tweeduizend frank en de correctionele geldboete niet

maximum de la peine prévue par la législation soit inférieure à ces montants.

5° les législations particulières pourront prévoir que l'article 85 ne s'applique pas à certains délits.

6° la responsabilité civile des amendes et frais de justice pèse sur les personnes morales ou sur l'employeur dont les condamnés étaient préposés, administrateurs, gérants, liquidateurs ou organes, à concurrence de moitié et à concurrence du tout en ce qui concerne les frais de restitution.

7° les motifs économiques ou touchant au maintien de l'emploi et de la rentabilité ne constituent pas des causes d'excuse ou de justification.

8° les législations particulières pourront régler l'imputabilité des délits ou prévoir un système d'imputabilité conventionnelle.

9° les Cours et tribunaux peuvent à titre de peine accessoire interdire au condamné l'activité qu'il a illicitement menée et ce pour une durée d'un à six mois.

10° il y aura autant de faits punissables distinctement qu'il y a eu de mois durant lesquels l'infraction a eu lieu et qu'il y a d'animaux ou végétaux trouvés en infraction.

§ 4. Les dispositions contraires au § 2 sont abrogées. Le Roi opère une abrogation expresse de ces dispositions dans l'année de l'entrée en vigueur de la présente loi.

Art. 33

L'article 58 du même Code est complété par un deuxième alinéa, libellé comme suit :

« Il y aura autant de contraventions que d'animaux ou de végétaux protégés illégalement capturés, détruits, vendus, achetés, transportés ou détenus. »

Art. 34

Les infractions à la loi du 3 juin 1982 portant approbation de la Convention sur l'interdiction d'utiliser des techniques de modification de l'environnement à des fins militaires ou toutes autres fins hostiles, et de l'annexe, faites à New-York le 10 décembre 1976 sont désormais punies de la détention à perpétuité et, le cas échéant, de la dégradation militaire. Ces infractions seront dans tous les cas jugées par les cours et tribunaux ordinaires. La dégradation militaire ne sera prononcée qu'après avoir pris l'avis du président de la Cour militaire.

minder dan honderd frank bedragen, behoudens wanneer de door de wet vastgestelde maximumstraf lager dan deze bedragen is.

5° in bijzondere wetten kan worden bepaald dat artikel 85 niet van toepassing is op sommige misdrijven.

6° voor de geldboeten en gerechtskosten berust de burgerrechtelijke aansprakelijkheid voor de helft en voor de teruggavekosten voor het geheel op de rechtspersoon, dan wel op de werkgever bij wie de veroordeelde aangestelde, bestuurder, zaakvoerder, vereffenaar of orgaan was.

7° economische of met het behoud van de werkgelegenheid en de rentabiliteit verband houdende gronden zijn geen verschonings- of rechtvaardigingsgronden.

8° in bijzondere wetten kan de aansprakelijkheid voor de misdrijven worden geregeld, dan wel worden voorzien in een bij overeenkomst vast te stellen regeling inzake aansprakelijkheid.

9° de hoven en rechtbanken kunnen bij wijze van bijkomende straf de veroordeelde het verbod opleggen tot het uitoefenen van de activiteit die hij op ongeoorloofde wijze heeft verricht en zulks voor een termijn van één maand tot zes maanden.

10° er zijn evenveel afzonderlijk strafbare feiten als het aantal maanden gedurende welke het misdrijf is gepleegd, of als het aantal dieren of planten waarop het misdrijf is gepleegd.

§ 4. De bepalingen die in strijd zijn met § 2 worden opgeheven. De Koning vaardigt binnen het jaar waarin deze wet in werking treedt, de uitdrukkelijke opheffing van deze bepalingen uit.

Art. 33

Artikel 58 van hetzelfde Wetboek wordt aangevuld met een tweede lid, luidend als volgt :

« Er zijn evenveel overtredingen als het aantal onwettig gevangen, vernietigde, verkochte, aangekochte, vervoerde of opgesloten beschermde dieren of planten. »

Art. 34

De overtredingen van de wet van 3 juni 1982 houdende goedkeuring van het Verdrag inzake het verbod van militair of enig ander vijandelijk gebruik van milieuveranderingstechnieken en van de Bijlage, opgemaakt te New York op 10 december 1976, worden voortaan gestraft met levenslange hechtenis en, in voorkomend geval, met militaire degradatie. Over deze misdrijven wordt in alle gevallen uitspraak gedaan door de gewone hoven en rechtbanken. Militaire degradatie wordt pas uitgesproken nadat het advies van de voorzitter van het militair gerechtshof is ingewonnen.

TITRE VII

*Des actions et des recours*CHAPITRE Ier**Dispositions générales**

Art. 35

Les juridictions traiteront les affaires d'environnement avec le bénéfice de l'urgence et en prenant, au besoin, les mesures provisoires nécessaires à prévenir l'éventualité du dommage à l'environnement.

Art. 36

Le Ministre de la Justice, après avoir sollicité l'avis des Exécutifs régionaux, arrête et publie une liste d'experts en matière d'Environnement, auxquels l'Ordre judiciaire peut faire appel.

Art. 37

Les personnes recevables à saisir les juridictions en matière d'environnement pourront se prévaloir du dommage moral constitué par le préjudice que risqueront de subir les générations futures.

L'intérêt est réputé né et actuel en cas de simple violation, par le défendeur, le prévenu ou la partie adverse, de la législation sur la protection de l'environnement, et encore que le dommage à l'environnement soit purement éventuel.

Art. 38

Les cours et tribunaux et les juridictions administratives peuvent toujours prononcer en matière d'environnement une astreinte garantissant une adéquate efficacité à leurs décisions.

Lorsque l'astreinte, par jour de retard, visera à obtenir la cessation d'une pollution de l'eau, de l'air ou par le bruit, elle sera au moins égale au coût de l'investissement nécessaire à la faire cesser, divisé par 365.

Le montant de l'astreinte est attribué au demandeur pour un quart et le reste va au Fonds pour l'Environnement.

Art. 39

Si la demande apparaît sérieuse et que le défendeur, le prévenu ou la partie adverse est dans un état

TITEL VII

Rechtsvorderingen en rechtsmiddelen

HOOFDSTUK I

Algemene bepalingen

Art. 35

De rechtscolleges moeten milieuzaken met spoed behandelen en moeten daartoe, indien nodig, de noodzakelijke voorlopige maatregelen nemen ter voorkoming van eventuele schade aan het milieu.

Art. 36

Nadat de Minister van Justitie het advies van de Gewestexecutieven heeft ingewonnen, stelt hij een lijst van milieudeskundigen vast waarop de rechterlijke orde een beroep kan doen, en maakt hij die lijst bekend.

Art. 37

De personen die bevoegd zijn om milieudelicten voor het gerecht te brengen, kunnen zich op de morele schade beroepen die de komende generaties door dat nadeel dreigen te lijden.

Het belang wordt geacht reeds verkregen en dadelijk te zijn in geval van eenvoudige overtreding van de wetten op de milieubescherming door de verweerder, de beklaagde of de tegenpartij, ook al is de milieuschade louter hypothetisch.

Art. 38

De hoven en rechtbanken en de administratieve gerechten kunnen in milieuzaken altijd een dwangsom opleggen om de tenuitvoerlegging van hun uitspraken afdoende te waarborgen.

Indien de dwangsom die voor elke dag vertraging wordt opgelegd, tot doel heeft een bepaalde vorm van geluidshinder, luchtverontreiniging of waterverontreiniging te stoppen, moet zij ten minste evenveel bedragen als de kostprijs van de investeringen die nodig zijn om die verontreiniging te stoppen, gedeeld door 365.

Het bedrag van de dwangsom gaat voor een vierde naar de eiser en voor het overige naar het Milieufonds.

Art. 39

Indien de eis gegrond blijkt en de verweerder, de beklaagde of de tegenpartij over meer financiële mid-

de fortune manifestement meilleur que le demandeur ou le requérant, la juridiction peut condamner le défendeur, le prévenu ou la partie adverse à payer tout ou partie de l'avance des frais d'expertise.

Art. 40

Les législations particulières sur la protection de l'environnement peuvent obliger les greffiers à transmettre copie des citations et des jugements à l'administration compétente.

CHAPITRE II

De l'action en cessation

Art. 41

A la demande de tout citoyen et de toute personne morale y ayant intérêt, le président du tribunal de l'environnement constate l'existence et ordonne la cessation d'un acte ou l'interdiction de recommencer un acte, même pénalement réprimé, constituant une violation d'une ou plusieurs dispositions des législations ou arrêtés sur la protection de l'environnement.

Le président peut également interdire de recommencer un acte visé à l'alinéa précédent et adopter les mesures visant à réparer les dommages causés à l'environnement par pareil acte. Il peut ordonner les mesures visant à prévenir la commission de tels actes.

L'action est formée et instruite selon les formes du référé. Il est statué sur la demande nonobstant toute action pénale exercée en raison des mêmes faits.

Le jugement rendu sur l'action en cessation est exécutoire par provision nonobstant tout recours et sans caution.

Le jugement est susceptible d'appel.

Art. 42

Le Tribunal de l'Environnement a quinze jours, au plus, pour statuer à partir du moment où les débats sont clos.

Art. 43

Sans préjudice du prononcé éventuel d'une astreinte, sont punis d'une amende de cent à cent mille francs ceux qui ne se conforment pas aux prescriptions d'un jugement ou d'un arrêt rendu à la suite d'une action en cessation.

delen beschikt dan de eiser of verzoeker, kan het gerecht de verweerder, de beklaagde of de tegenpartij verwijzen tot betaling van het gedeeltelijke of volledige voorschot van de kosten van het deskundigenonderzoek.

Art. 40

De bijzondere wetten op de milieubescherming kunnen de griffiers de verplichting opleggen een afschrift van de dagvaardingen en van de vonnissen aan het bevoegde bestuur over te zenden.

HOOFDSTUK II

Vordering tot staking

Art. 41

Op verzoek van elke belanghebbende natuurlijke persoon of rechtspersoon stelt de voorzitter van de milieurechtbank het bestaan vast en beveelt de staking of een verbod tot hervatting van een zelfs onder het strafrecht vallende handeling, die een overtreding is van een of meer bepalingen van de wetten of besluiten inzake milieubescherming.

De voorzitter kan ook de hervatting van een in het voorgaande lid bedoelde handeling verbieden en de maatregelen goedkeuren die de als gevolg van de handeling ontstane milieuschade moeten herstellen. Hij kan tevens maatregelen opleggen die het verrichten van dergelijke handelingen moeten voorkomen.

De vordering wordt ingesteld en behandeld zoals in kort geding. Er wordt uitspraak gedaan over de vordering niettegenstaande elke vervolging uitgeoefend wegens dezelfde feiten.

De uitspraak over de vordering tot staking is uitvoerbaar bij voorraad niettegenstaande voorziening en zonder borgstelling.

De uitspraak is vatbaar voor hoger beroep.

Art. 42

De milieurechtbank doet uitspraak uiterlijk vijftien dagen na het sluiten van de debatten.

Art. 43

Onverminderd een eventuele dwangsom worden met geldboete van 100 frank tot 100 000 frank gestraft zij die de beschikkingen niet nakomen van een vonnis of een arrest dat ingevolge een vordering tot staking is gewezen.

Art. 44

L'action en cessation exclut la compétence présidientielle visée à l'article 584 du Code judiciaire.

CHAPITRE III

**Des actions civiles en matière
de protection de l'environnement**

Art. 45

Les actions civiles en matière de protection de l'environnement ne sont téméraires et vexatoires qu'en cas de dol.

Art. 46

Sans préjudice de l'attribution au préjudicié de dommages et intérêts tendant à réparer notamment la perte de jouissance et à compenser le dommage non entièrement réparable, le juge condamnera celui dont la responsabilité civile est engagée sur base de l'article 1382, § 1er ou § 3 du Code civil, à la remise en état des lieux la plus complète possible ou à toute autre mesure tendant à restaurer ceux-ci, si une réparation en nature est impossible au sens strict.

Art. 47

A la demande des associations agréées sur base de l'article 56 de la présente loi, du Ministère public ou des communes concernées, l'action visant à la réparation du dommage à l'environnement, prévue par l'article 1382, § 2, du Code civil sera intentée.

Art. 48

Toute action basée sur l'article 1382 du Code civil autorisera le juge, en cas de faute lourde ou de dol, à condamner le civilement responsable à payer la publication dans un journal, pour un montant ne pouvant excéder 5 % du dommage global, de tout ou partie de la condamnation.

Art. 49

En cas de trouble anormal de voisinage, sans préjudice des dommages et intérêts compensatoires couvrant le trouble passé, le juge ordonnera les mesures

Art. 44

De vordering tot staking sluit de in artikel 584 van het Gerechtelijk Wetboek bedoelde bevoegdheid van de voorzitter uit.

HOOFDSTUK III

**Burgerlijke rechtsvorderingen
in milieuzaken**

Art. 45

Burgerlijke rechtsvorderingen die betrekking hebben op de bescherming van het milieu, zijn slechts vexatoir of roekeloos in geval van bedrog.

Art. 46

Onverminderd het feit dat de benadeelde schadeloos moet worden gesteld om met name het genotsverlies te vergoeden en ook de niet volledig herstelbare schade te compenseren, verplicht de rechter degene die burgerrechtelijk aansprakelijk is op grond van artikel 1382, § 1 of § 3, van het Burgerlijk Wetboek, de zaken zoveel mogelijk in hun oorspronkelijke staat te herstellen of legt elke andere maatregel op die daartoe kan leiden, indien herstel in natura in de enge zin van het woord onmogelijk is.

Art. 47

De vordering tot herstel van de milieuschade bedoeld in artikel 1382, § 2, van het Burgerlijk Wetboek wordt ingesteld op verzoek van de op grond van artikel 56 van deze wet erkende verenigingen, van het openbaar ministerie of van de betrokken gemeenten.

Art. 48

Elke op artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek steunende vordering geeft de rechter in geval van grove schuld of opzet het recht om degene die burgerrechtelijk aansprakelijk is, te verwijzen in de kosten voor gehele of gedeeltelijke publikatie van de veroordeling in een dagblad. Het bedrag van die kosten mag niet meer dan 5 % van de gehele schadevergoeding belopen.

Art. 49

In geval van abnormale burenhinder en onverminderd de compensatoire schadeloosstelling voor geleden hinder treft de rechter maatregelen die abnor-

de nature à prévenir le trouble futur en ce qu'il est anormal, à moins que le préjudicié ne préfère une compensation monétaire.

Art. 50

Le juge annulera les contrats, actes juridiques de droit privé et transactions administratives qui seraient gravement contraires à la protection de l'environnement ou qui contreviendraient aux législations et règlements sur la protection de l'environnement, à la demande des associations agréées sur base de l'article 56 de la présente loi, du Ministère public ou de tout tiers intéressé.

Art. 51

Les demandes visant à obtenir la réparation en nature ou la remise en état de l'environnement sont imprescriptibles et ne peuvent jamais être constitutives d'abus de droit.

La réparation en nature ou la remise en état de l'environnement est, le cas échéant, prononcée d'office par le juge.

CHAPITRE IV

De l'action publique en matière de protection de l'environnement

Art. 52

L'article 23, 2°, du Code de procédure pénale militaire est remplacé par ce qui suit : « 2° En matière d'environnement ».

Art. 53

Le juge peut limiter à 10 000 francs la somme que la partie civile agissant directement doit cautionner en application de l'article 108 du tarif criminel, en tenant compte de la fortune respective des prévenus et personnes morales civilement responsables et de la partie civile, même si la somme présumée nécessaire semble supérieure.

Art. 54

Les infractions au titre Ier du Règlement général pour la protection du travail sont exclusivement poursuivies par le Procureur du Roi.

male hinder in de toekomst moeten voorkomen, tenzij de benadeelde de voorkeur geeft aan een geldsom.

Art. 50

Op verzoek van de op grond van artikel 56 van deze wet erkende verenigingen, het openbaar ministerie of elke belanghebbende derde vernietigt de rechter de overeenkomsten, privaatrechtelijke rechtshandelingen en administratieve dadingen die ernstig indruisen tegen de bescherming van het milieu of die een overtreding vormen van de wet- en regelgeving inzake milieubescherming.

Art. 51

Vorderingen tot herstel in natura of tot herstel in de oorspronkelijke staat zijn niet voor verjaring vatbaar en kunnen geen rechtsmisbruik vormen.

Het herstel van het milieu in natura of in de oorspronkelijke staat wordt, in voorkomend geval, ambtshalve door de rechter uitgesproken.

HOOFDSTUK IV

Strafvordering in milieuzaken

Art. 52

Artikel 23, 2°, van het Wetboek van strafrechtspleging voor het leger wordt vervangen door de volgende bepaling : « 2° in milieuzaken ».

Art. 53

De rechter kan het bedrag dat de burgerlijke partij bij een rechtstreekse vordering in consignatie moet geven op grond van artikel 108 van het Tarief in strafzaken, beperken tot 10 000 frank, rekening houdend met het respectieve vermogen van de beklaagde, de burgerrechtelijk aansprakelijke rechtspersonen en de burgerlijke partij, ook als vermoedelijk een hoger bedrag nodig is.

Art. 54

De overtredingen van titel I van het Algemeen Reglement voor de arbeidsbescherming worden uitsluitend door de procureur des Konings vervolgd.

Art. 55

L'action publique en matière forestière et de conservation de la nature est exercée concurremment par le Ministère public et les administrations forestières régionales.

L'action publique en matière de déchets est exercée concurremment par le Ministère public et les administrations régionales ou personnes publiques pararégionales agréés par le Roi.

Art. 56

Les communes et les Régions où l'infraction a été commise ainsi que les associations de protection de l'environnement agréées par le Roi sont irréfragablement présumées avoir subi un dommage moral et une lésion au sens de l'article 3 du titre préliminaire et de l'article 63 du livre 1er du Code d'instruction criminelle.

L'agrément en pourra être donné ou retiré à une association visée à l'alinéa premier que de l'accord du doyen de l'ordre national des avocats et du Procureur général près de la Cour de cassation.

Art. 57

A défaut de dispositions particulières, les contraventions en matière d'environnement se prescrivent par un an, et les délits par quatre années.

Art. 58

A l'article 6 de la loi du 17 avril 1878 contenant le titre préliminaire du Code de procédure pénale, il est ajouté un 4° libellé comme suit :

« 4° d'un crime ou d'un délit portant atteinte à la protection de l'environnement ».

Art. 59

L'article 26 de la même loi est complété par l'alinéa suivant : « L'action civile visant à obtenir la restauration de l'environnement ou la remise en état des lieux perturbés par une infraction à la législation sur la protection de l'environnement est néanmoins imprescriptible ».

Art. 55

Het openbaar ministerie en de gewestelijke ambtenaren van het bosbeheer hebben gelijke bevoegdheid om de strafvordering wegens een bosmisdrijf of een misdrijf tegen het natuurbehoud in te stellen.

Voor de strafvordering wegens afvaldelicten hebben het openbaar ministerie en de gewestelijke besturen of de door de Koning erkende gewestelijke publiekrechtelijke rechtspersonen gelijke bevoegdheid.

Art. 56

De gemeenten en de Gewesten waar de overtreding werd begaan, alsmede de door de Koning erkende milieubeschermingsverenigingen worden op onweerlegbare wijze geacht morele schade te hebben geleden of benadeeld te zijn in de zin van artikel 3 van de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering en van artikel 63 van boek I van datzelfde Wetboek.

De in het eerste lid bedoelde verenigingen kunnen slechts worden erkend als de deken van de Nationale Orde van advocaten en de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie daarmee instemmen. Dezelfde procedure geldt voor het intrekken van de erkenning.

Art. 57

Bij ontstentenis van bijzondere bepalingen verjaren de overtredingen van de milieuwetten door verloop van een jaar, de wanbedrijven door verloop van vier jaren.

Art. 58

Aan artikel 6 van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering wordt een 4° toegevoegd, luidend als volgt :

« 4° aan een misdaad of een wanbedrijf tegen de milieubescherming ».

Art. 59

Artikel 26 van dezelfde wet wordt aangevuld met het volgende lid : « De burgerlijke rechtsvordering die tot doel heeft het milieu te herstellen of de plaatsen waaraan als gevolg van een overtreding van de wetten op de milieubescherming schade is toegebracht, in de oorspronkelijke staat te herstellen, is niet vatbaar voor verjaring. »

CHAPITRE V

Des recours de type administratifs

Art. 60

Toute personne domiciliée ou ayant son siège dans la Communauté européenne est irréfragablement présumée disposer de l'intérêt requis à utiliser les voies de recours administratives existantes, si leur exercice est susceptible d'avoir un effet favorable à la protection de l'environnement.

Art. 61

A défaut de disposition particulière, le délai raisonnable dans lequel une autorité est tenue de statuer sur une demande d'autorisation en matière d'environnement est de six mois à partir de la réception de la demande.

Art. 62

Un acte administratif attaqué en annulation devant le Conseil d'Etat et dont la mise en œuvre est de nature à avoir un effet défavorable sur l'environnement doit être suspendu par le tribunal de l'environnement s'il apparaît que les moyens d'annulation sont sérieux.

L'action est introduite selon les formes du référé. Elle est suspensive de la force obligatoire de l'acte administratif dont la suspension est demandée jusqu'à ce que le tribunal statue, toutes affaires cessantes.

L'ordonnance rendue sur l'action en suspension est exécutoire par provision nonobstant tout recours et sans caution. Elle est susceptible d'appel.

Le Roi peut fixer des modalités de procédure complémentaire relatives à l'action en suspension.

CHAPITRE VI

Des mesures à l'égard des mineurs

Art. 63

L'article 36, 4°, de la loi du 8 avril 1965 relative à la protection de la jeunesse est complété par un deuxième alinéa libellé comme suit :

« Lorsque ces faits pourraient être qualifiés d'infraction aux législations et règlements sur la protection de l'environnement, le tribunal, après avoir pris

HOOFDSTUK V

Administratieve rechtsmiddelen

Art. 60

Elke persoon die zijn woonplaats in de Europese Gemeenschap heeft of er gevestigd is, wordt op onweerlegbare wijze geacht belang te hebben bij het aanwenden van de bestaande administratieve rechtsmiddelen, indien daarvan een positief gevolg voor de milieubescherming kan worden verwacht.

Art. 61

Behoudens bijzondere bepalingen moet de overheid binnen de redelijke termijn van 6 maanden, te rekenen van de ontvangst van de aanvraag, uitspraak doen over een aanvraag voor een milieuvergunning.

Art. 62

Een administratieve handeling waarvan de nietigverklaring aan de Raad van State wordt gevraagd en waarvan de uitvoering van zodanige aard is dat ze op het milieu een ongunstig gevolg heeft, moet door de milieurechtbank worden opgeschort wanneer blijkt dat de tot nietigverklaring aangevoerde middelen ernstig zijn.

De vordering wordt ingesteld zoals in kort geding. Zij schort de bindende kracht op van de administratieve handeling waarvan de opschorting wordt gevraagd, tot op het ogenblik waarop de rechtbank, die deze zaak behandelt met voorrang boven alle andere zaken, uitspraak doet.

De beschikking die ingevolge de vordering tot opschorting wordt gegeven is uitvoerbaar bij voorraad, niettegenstaande voorziening en zonder borgstelling. Ze is vatbaar voor hoger beroep.

De Koning kan bijkomende procedurevoorwaarden vaststellen voor de vordering tot opschorting.

HOOFDSTUK VI

Maatregelen tegenover minderjarigen

Art. 63

Artikel 36, 4°, van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming wordt aangevuld met een tweede lid, luidend als volgt :

« Wanneer die feiten kunnen worden omschreven als een overtreding van de wetten en verordeningen op de milieubescherming, beveelt de rechtbank, na

l'avis d'une des associations agréées sur base de l'article 56 de la loi du ... organique de la protection de l'environnement ordonne que le mineur accomplisse une prestation éducative en rapport avec son âge, ses ressources et le type de fait qui lui est reproché ».

TITRE VIII

Du Fonds pour l'Environnement

Art. 64

Il est institué au budget du Ministère de la Justice un Fonds pour l'environnement dont l'objet est de financer :

1° l'assistance judiciaire et juridique en ce qui concerne les procédures basées sur les législations protectrices de l'environnement, selon les modalités arrêtées par le Roi;

2° des actions ou programmes d'amélioration de l'environnement proposés par les Régions en exécution d'un accord de coopération;

3° les associations agréées sur base de l'article 58;

4° la réparation des dommages dus à des pollutions importantes.

Le Fonds est géré par une commission constituée conformément à l'article 30 de la loi du 1er août 1985 portant des mesures fiscales et autres. Le Ministre de l'Environnement dispose d'un droit de veto sur les décisions de cette commission; en cas de veto, la question est délibérée en Conseil des ministres.

Art. 65

Le Fonds est alimenté par :

1° un dixième des rentrées du Fonds spécial pour l'aide aux victimes d'actes intentionnels de violence,

2° les dons et legs éventuels;

3° les condamnations à des sommes compensatoires visées à l'article 1382, § 2, du Code civil;

4° les amendes pénales qui lui sont attribuées en vertu de la présente loi;

5° les astreintes visées à l'article 38 de la présente loi;

6° toute autre ressource fiscale ou autre qu'une autre législation lui attribuerait.

het advies van een op grond van artikel 56 van de organieke wet van ... op de milieubescherming erkende vereniging te hebben ingewonnen, dat de minderjarige een prestatie van opvoedkundige aard verricht in verhouding tot zijn leeftijd en middelen, alsook tot de aard van het feit waarvan hij wordt beschuldigd ».

TITEL VIII

Het Milieufonds

Art. 64

Op de begroting van het Ministerie van Justitie wordt een Milieufonds opgericht ter financiering van :

1° de rechtshulp en rechtsbijstand inzake de procedures gegrond op de wetten op de milieubescherming, volgens de door de Koning bepaalde voorwaarden;

2° acties of programma's ter verbetering van het milieu, die ter uitvoering van een samenwerkingsakkoord door de Gewesten voorgesteld worden;

3° de op grond van artikel 58 erkende verenigingen;

4° de vergoeding van schade te wijten aan ernstige verontreinigingen.

Het Fonds wordt beheerd door een Commissie opgericht overeenkomstig artikel 30 van de wet van 1 augustus 1985 houdende fiscale en andere bepalingen. De Minister van Leefmilieu heeft een vetorecht tegen de beslissingen van die Commissie; spreekt hij zijn veto uit, dan wordt de zaak in de Ministerraad overlegd.

Art. 65

Het Fonds wordt gestijfd met :

1° een tiende van de inkomsten van het Bijzonder Fonds voor hulp aan de slachtoffers van opzettelijke geweldpleging;

2° eventuele giften en legaten;

3° de opbrengst van de veroordelingen tot de in artikel 1382, § 2, van het Burgerlijk Wetboek bedoelde compenserende bedragen;

4° de geldboeten die er krachtens deze wet aan toegekend worden;

5° de in artikel 38 van deze wet bedoelde dwangsommen;

6° welke andere belastinggelden of andere middelen ook die er door een andere wet aan kunnen worden toegekend.

Art. 66

Le Roi prend les arrêtés nécessaires à l'exécution du présent titre.

TITRE IX

De la police administrative

Art. 67

A l'article 133 de la loi communale, tel que modifié par l'article 26 de la loi du 30 mai 1989 adaptant la nouvelle loi communale, il est inséré un deuxième alinéa libellé comme suit :

« Le Bourgmestre, d'initiative ou sur demande, est tenu de prendre toutes les mesures de police administrative généralement quelconques, en ce compris la mise sous scellés ou l'arrestation administrative, pour faire cesser ou prévenir la violation imminente des législations et règlements sur la protection de l'environnement ».

Art. 68

Les frais exposés par les pouvoirs publics pour prévenir ou remédier aux effets d'une pollution et pour faire cesser une infraction aux législations et règlements en matière de protection de l'environnement peuvent être récupérés par eux, auprès des responsables, sur base de l'article 1382 du Code civil.

TITRE X

Dispositions finales

Art. 69

§ 1er. Les articles 20, 21, 47 et 68 de la présente loi s'appliquent aux faits qui se sont produits dans les cinq années précédant l'entrée en vigueur de la présente loi.

§ 2. L'article 40 est d'application à partir du 1er janvier 1980.

§ 3. Les articles 22, 23, 25, 35, 37, 38, 39, 45, 46, 49, 53, 54 et 60 s'appliquent aux actions introduites au jour de l'entrée en vigueur de la présente loi.

J. DARAS
J. CUYVERS

Art. 66

De Koning neemt de besluiten die voor de uitvoering van deze titel noodzakelijk zijn.

TITEL IX

Administratieve politie

Art. 67

In artikel 133 van de gemeentewet, zoals gewijzigd bij artikel 26 van de wet van 30 mei 1989 tot aanpassing van de nieuwe gemeentewet, wordt een tweede lid ingevoegd, luidend als volgt :

« De burgemeester is verplicht op eigen initiatief of op verzoek alle nodige administratieve politie-maatregelen te nemen, met inbegrip van verzegeling of administratieve aanhouding, teneinde een dreigende schending van de wetten en verordeningen op de milieubescherming te doen ophouden of te voorkomen ».

Art. 68

De overheid kan de kosten die zij heeft gedaan om de gevolgen van een verontreiniging te voorkomen of te verhelpen en een overtreding van de wetten en verordeningen op de milieubescherming te doen ophouden, op grond van artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek op de aansprakelijke personen verhalen.

TITEL X

Slotbepalingen

Art. 69

§ 1. De artikelen 20, 21, 47 en 48 van deze wet zijn van toepassing op de feiten die zich binnen vijf jaar vóór de inwerkingtreding ervan hebben voorgedaan.

§ 2. Artikel 40 is van toepassing op 1 januari 1980.

§ 3. De artikelen 22, 23, 25, 35, 37, 38, 39, 45, 46, 49, 53, 54 en 60 zijn van toepassing op de rechtsvorderingen die op de dag van de inwerkingtreding van deze wet zijn ingesteld.